

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2015

Barbora Nejmanová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Mladiství ve výkonu trestního opatření odnětí svobody

Bakalářská práce

Autor: Barbora Nejmanová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Tereza Raszková

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Nejmanová**
Osobní číslo: **P121409**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální patologie a prevence**
Název tématu: **Mladiství ve výkonu trestního opatření odnětí svobody**
Zadávající katedra: **Katedra sociální patologie a sociologie**

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce se zabývá mladistvými odsouzenými v prostředí věznic České republiky a výkonem trestního opatření odnětí svobody nepodmíněně. Poukazuje na specifika zacházení s touto skupinou odsouzených a porovnává je se standardním výkonem trestu. Popisuje programy zacházení u mladistvých odsouzených, se zvláštním zřetelem na vzdělávací aktivity na Školských vzdělávacích střediscích Vězeňské služby České republiky. V práci bude využito metody analýzy dokumentů a dotazníkového šetření.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce:

Seznam odborné literatury:

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. et Mgr. Tereza Raszková**
Katedra sociální patologie a sociologie

Datum zadání bakalářské práce: **7. 2. 2014**

Datum odevzdání bakalářské práce: **22. 4. 2015**

L.S.

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

PhDr. Václav Bělík, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Mgr. et Mgr. Tereze Raszkové za pomoc, ochotu a podnětné připomínky ke zpracování této bakalářské práce.

Anotace

NEJMANOVÁ, Barbora. *Mladiství ve výkonu trestního opatření odnětí svobody*. Hradec Králové, 2015. 72 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogický fakulta, Katedra sociální patologie a sociologie.

Bakalářská práce se zabývá problematikou mladistvých ve výkonu trestního opatření odnětí svobody. Práce popisuje činnost a organizaci Vězeňské služby České republiky, charakterizuje specifické skupiny odsouzených se zaměřením na stěžejní skupinu práce – mladistvé. Je popsána hranice trestní odpovědnosti, kriminalita mladistvých, trestní řízení u dané skupiny osob a opatření, která jim mohou být soudem uložena. Dále je popsán výkon vazby a výkon trestního opatření odnětí svobody u mladistvých v porovnání se standardním výkonem vazby a trestu, není opomenuta diferenciací mladistvých a realizace programů zacházení se zvláštním zřetelem na vzdělávací aktivity.

Empirická část zahrnuje analýzu policejních a vězeňských statistik a dále obsahuje výzkum provedený pomocí dotazníkového šetření u pracovníků Vězeňské služby České republiky ve Věznici Pardubice, kteří jsou v přímém kontaktu s mladistvými odsouzenými.

Klíčová slova: vězeňství, mladiství, trestní opatření odnětí svobody

Annotation

NEJMANOVÁ, Barbora. *Juveniles in the performance of the custodial sentence imprisonment*. Hradec Králové, 2015. 72 p. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové, Faculty of Education, Department of Social Pathology and Sociology.

Bachelor thesis addresses issues regarding juveniles in the performance of the custodial sentence imprisonment. This work describes activities and organization of the Prison Service in the Czech Republic, describes specific groups of convicts focusing on the main topic of the work – juveniles. The study describes age limit for criminal responsibility, juvenile delinquency, criminal proceedings in the given group of people and measures which can be imposed by court. It also described custody and performance of criminal custodial sentence imprisonment for juveniles in comparison to standard custody and punishment of imprisonment. The study does not omit differentiation of juveniles and realization of treatment programs with special attention to educational activities.

The empirical part includes analysis of statistics of police and prison and also contains research conducted by questionnaire survey for Prison Service employees in The Prison of Pardubice who are in direct contact with juvenile sentenced persons.

Keywords: prison system, juveniles, performance of the custodial sentence imprisonment

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE.....	10
1.1 Vazební věznice.....	10
1.2 Věznice.....	11
1.2.1 Programy zacházení.....	12
1.2.2 Nástroj SARPO.....	14
2 SPECIFICKÉ SKUPINY VĚZNĚNÝCH OSOB.....	15
2.1 Specifická skupina žen a matek s dětmi.....	15
2.2 Specifická skupina osob trvale pracovní nezařaditelných.....	16
2.3 Specifická skupina osob s poruchami duševními a s poruchami chování.....	16
2.4 Specifická skupina doživotně odsouzených.....	17
2.5 Specifická skupina cizinců.....	17
3 MLADISTVÍ JAKO SPECIFICKÁ SKUPINA VĚZNĚNÝCH OSOB.....	19
3.1 Vymezení mladistvých.....	19
3.1.1 Počátek trestní odpovědnosti.....	20
3.1.2 Pojmosloví u mladistvých.....	21
3.2 Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.....	21
3.3 Proč jedná mládež protiprávně?.....	22
3.4 Kriminalita mladistvých.....	24
3.5 Trestní řízení ve věcech mladistvých.....	25
3.6 Opatření ukládaná mladistvým.....	25

4 MLADISTVÍ VE VAZEBNÍCH VĚZNICÍCH A VĚZNICÍCH.....	28
4.1 Výkon vazby u mladistvých	28
4.1.1 Rozdíly ve výkonu vazby dospělých a mladistvých	30
4.1.2 Nahrazení vazby u mladistvých	31
4.2 Výkon trestního opatření odnětí svobody u mladistvých	31
4.2.1 Rozdíly ve výkonu trestu odnětí svobody u dospělých a výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvých.....	32
4.2.2 Diferenciace mladistvých	34
4.2.3 Osobnostní charakteristika mladistvých vězňů	34
4.2.4 Programy zacházení u mladistvých.....	35
4.2.5 Vzdělávací aktivity u mladistvých	38
5 EMPIRICKÁ ČÁST	40
5.1 Analýza policejních a vězeňských statistik	40
5.1.1 Kriminalita mladistvých	40
5.1.2 Mladiství ve výkonu vazby a trestního opatření odnětí svobody.....	43
5.2 Výzkumné šetření	48
5.2.1 Realizace výzkumného šetření	48
5.2.2 Stanovení výzkumných otázek.....	49
5.2.3 Vyhodnocení výzkumného šetření	49
5.2.4 Zodpovězení výzkumných otázek	53
5.3 Shrnutí výsledků empirické části	54
ZÁVĚR.....	56
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	57
SEZNAM PŘÍLOH	62

ÚVOD

Předmětem bakalářské práce jsou mladiství ve výkonu trestního opatření odnětí svobody. Téma bylo vybráno pro jedinečnost a specifčnost dané skupiny v penitenciární oblasti. Mladiství jsou ve vězeňských zařízeních oddělováni od dospělých osob a vzniká tak jedna z několika specifických skupin odsouzených. Důvodem k zařazování vězňů do jednotlivých skupin je jejich ochrana a možnost s osobami určitým způsobem efektivně a vhodně pracovat. V současné době pozorujeme, že se problematika deviantního chování a kriminality mladistvých stupňuje a narůstá četnost takového jednání. Stále více je prezentováno násilí a brutalita páchaná touto skupinou osob. V některých případech se jedná i o jedince ve věku pod patnáct let, čímž závažnost situace narůstá.

Bakalářská práce obsahuje část teoretickou a empirickou. V teoretické části je uvedena charakteristika specifických skupin odsouzených, vymezení klíčové skupiny práce – mladistvých, a popis jejich výkonu vazby a výkonu trestního opatření odnětí svobody v porovnání se standardním výkonem vazby a trestu. Pro vypracování teoretické části bylo využito studia penologické a kriminologické literatury, právních norem a dalších dokumentů vztahujících se k danému tématu. V empirické části je předložena statistika kriminality mladistvých, počty obviněných a odsouzených mladistvých osob a výzkum v podobě dotazníkového šetření provedený u pracovníků ve Věznici Pardubice.

Cílem bakalářské práce je popsat specifčnost mladistvých osob v oblasti penitenciární i trestněprávní a porovnat standardní výkon trestu odnětí svobody s výkonem trestního opatření odnětí svobody u mladistvých. Poznatky bakalářské práce jsou určeny pro zájemce o problematiku specifík výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvých. Výzkumné šetření by mělo odhalit názory a nastínit náhled zaměstnanců věznice, kteří pracují s mladistvými odsouzenými.

Tématu kriminality mladistvých a věznění této skupiny osob se mj. věnuje prof. JUDr. Helena Válková, CSc., dále PhDr. Alena Marešová, PhDr. Kazimír Večerka, Ph.D. a Mgr. Eva Biedermannová.

Informace uvedené v textu jsou platné k 1. 2. 2015.

1 VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Správu nad vězeňstvím v České republice vykonává Vězeňská služba České republiky (VS ČR). Řídí se zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky. Působí jako ozbrojený bezpečnostní sbor a v jejím čele stojí generální ředitel VS ČR, kterým je v současné době vrchní státní rada brig. gen. PhDr. Pavel Ondrášek. Generální ředitelství vykonává kontrolu nad plněním úkolů a činností všech organizačních jednotek VS ČR, tj. vazebních věznic, věznic, ústavů pro výkon zabezpečovací detence, Středního odborného učiliště a Akademie Vězeňské služby.

Dle zákona o Vězeňské službě a justiční stráží zajišťuje VS ČR výkon vazby (VV), výkon trestu odnětí svobody (VTOS), případně výkon trestního opatření odnětí svobody (VTOOS), a výkon zabezpečovací detence (ZD), zabezpečuje pořádek a bezpečnost v místech soudů, státních zastupitelství a v budově Ministerstva spravedlnosti. Činností VS ČR je dále předvádění a eskortování vězňených osob, působení na osoby ve výkonu trestu prostřednictvím programů zacházení, zabezpečování vzdělávání jak zaměstnanců, tak i vězňených osob, poskytování zdravotní péče a další. Vězeňskou službu České republiky můžeme rozdělit podle úkolů, které její členové zajišťují, na vězeňskou stráž, justiční stráž, správní službu, pověřené orgány VS ČR a Akademii VS ČR. (Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky)

V následujícím textu jsou charakterizovány vazební věznice a věznice, které mají s danou problematikou zásadní souvislost. Je vymezen program zacházení (PZ), jeho jednotlivé aktivity a nástroj SARPO.

1.1 Vazební věznice

Vazební věznice jsou zařízení sloužící k výkonu vazby, ale nalezneme v nich i oddělení pro výkon trestu. Jejich činnost řídí především zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby. Úkolem vazební věznice je zajištění osoby, která je obviněná z protiprávního jednání, aby byla přítomná u trestního řízení (konkrétní účely výkonu vazby budou popsány v následujících kapitolách). Důležitým prvkem

při výkonu vazby je presumpce nevinny, tzn., že na obviněného nahlížíme jako na nevinného, dokud proti němu není vydán pravomocný odsuzující rozsudek.

Dle webových stránek Vězeňské služby je v České republice celkem 9 vazebních věznic – ve městech Brno, České Budějovice, Hradec Králové, Liberec, Litoměřice, Olomouc, Ostrava, Praha a Teplice. (Organizační jednotky, Vězeňská služba České republiky, online)

1.2 Věznice

Věznice slouží k výkonu trestu odnětí svobody a trestního opatření odnětí svobody (ukládáno mladistvým osobám), v některých věznicích jsou zřízena i oddělení pro výkon vazby. Činnost věznic upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů a vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Vězeňská služba ČR na svých webových stránkách uvádí, že na území naší republiky je celkem 26 věznic – ve městech Bělušice, Břeclav, Heřmanice, Horní Slavkov, Jiřice, Karviná, Kuřim, Kynšperk nad Ohří, Mírov, Nové Sedlo, Odolov, Opava, Oráčov, Ostrov nad Ohří, Pardubice, Plzeň, Příbram, Rapotice, Rýnovice, Stráž pod Ralskem, Světlá nad Sázavou, Valdice, Všehrady, Vinařice, Znojmo. (Organizační jednotky, Vězeňská služba České republiky, online) Jednotlivé věznice se od sebe obecně liší ve způsobu střežení a zajištění bezpečnosti, tj. v systému dozoru nad vězni a v míře stavebně-technického zabezpečení. Podle trestního zákoníku jsou odsouzení umístováni na základě rozhodnutí soudu do věznic s dohledem, dozorem, ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Zvláštním typem je věznice pro mladistvé.

Níže uvedená charakteristika jednotlivých typů věznic v ČR vychází z rozdělení Sochůrka a § 56 trestního zákoníku. **Věznice typu A** neboli **s dohledem** je určena pro pachatele, kteří spáchali přečin z nedbalosti a doposud nevykonávali trest za úmyslný trestný čin. V tomto typu vězení je pohyb odsouzených možný bez omezení či doprovodu zaměstnance. Osoby mohou být zaměstnány na mimovězeňských pracovištích. **Věznice typu B** neboli **s dozorem** je pro pachatele, kterým byl uložen trest za nedbalostní přečin a již byli ve výkonu trestu za úmyslný trestný čin anebo pro pachatele, kterým byl uložen trest za úmyslný trestný čin s horní hranicí tří let, a doposud nebyli ve výkonu trestu za úmyslný trestný čin. Pohyb po tomto typu

věznice je zpravidla pod dozorem zaměstnance, odsouzení mohou být zaměstnaní na pracovištích mimo věznici, kde jsou namátkově kontrolováni. **Věznice typu C** neboli **s ostrahou** je určena pro pachatele, kteří spáchali úmyslný trestný čin a nebyli zařazeni do věznice typu B nebo D anebo pro pachatele přečinu z nedbalosti, kteří nebyli zařazeni do věznice typu A nebo B. Odsouzení se po věznici pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance, pracují především na vnitřních pracovištích, při zaměstnání mimo vězení jsou odsouzení střeženi. Pod dohledem jsou uskutečňovány i návštěvy. **Věznice typu D** neboli **se zvýšenou ostrahou**. V tomto typu věznice jsou umístěni pachatelé s uloženým výjimečným trestem, s trestem za čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, s trestem za zvlášť závažný zločin s výměrou nejméně osmi let anebo pachatelům, kteří byli odsouzeni za úmyslný čin a v předchozích pěti letech uprchli z vězeňského zařízení. Ve věznici se zvýšenou ostrahou se odsouzení pohybují pouze pod dozorem příslušníka Vězeňské služby, pracují na střežených pracovištích ve věznici či ve své cele. (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník; Sochůrek, 2007b, str. 37-38)

Ve věznicích je na odsouzené jedince působeno mnoha metodami a prostředky. Níže je uvedena charakteristika programů zacházení a nástroje SARPO, který využívá VS ČR k hodnocení rizik a potřeb vězněných osob.

1.2.1 Programy zacházení

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody nařizuje, že každý odsouzený musí mít stanoven program zacházení. Jedná se o soubor působení na jedince s cílem naplňovat účel výkonu trestu a vybavit jedince takovými schopnostmi a dovednostmi, aby po propuštění z výkonu trestu na svobodu mohl a uměl žít v souladu se zákonem. Programy obsahují metody, které mají být použity při působení na odsouzeného. Splňování daných činností je hodnoceno a vyhláška stanovuje, jak často k hodnocení dochází. PZ je zpracován na základě komplexní zprávy, ta bývá sepsána na nástupním oddělení po přijetí do věznice a její obsah je důvěrný (programy nejsou zpracovávány osobám, jejichž délka trestu nepřesahuje tři měsíce). V případech, kdy je možné stanovit odsouzenému více jak jednu činnost v PZ, umožňuje se mu výběr činnosti dle vlastního zájmu. (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody) V případě, že si odsouzený nevybere z nabízených aktivit, musí se dle vyhlášky, kterou se vydává

řád VTOS zúčastnit alespoň minimálního programu, který je stanoven vnitřním řádem věznice, tj. především pracovní aktivity. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody) Program zacházení je vždy individuální, stanovený pro konkrétního jedince. K jeho splňování je nutná motivace a vhodný přístup vězněné osoby.

Hála uvádí, že výchozí materiál, ze kterého je tvořen program zacházení, musí obsahovat všechna základní data o vězněné osobě, trestném činu, který způsobil a trestu, který mu byl uložen. U recidivistů je uváděno předchozí protiprávní jednání a s ním související tresty. Dále se shromažďují lékařské zprávy, sociální anamnéza a psychologická charakteristika osoby – zkoumá se postoj jedince ke spáchanému skutku, uloženému trestu, případně postoj k oběti trestného činu. Je nutné zaznamenat i tzv. riziko nebezpečnosti vězně. Zmapování osobnosti odsouzeného provádí ve spolupráci psychologové, speciální pedagogové, sociální pracovníci, lékaři a další osoby. Po formální stránce jsou všechny programy zacházení celostátně stejné, ale v každé věznici pozorujeme osobitý způsob zpracování daného pracovního týmu. (Hála, 2006, str. 122-123)

Programy zacházení se člení na „pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity, oblast utváření vnějších vztahů“ (§ 36 odst. 2 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody). Níže uvedená charakteristika jednotlivých aktivit programu zacházení vychází z publikace autorky Biedermanové a vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. **Pracovní aktivity** tvoří zaměstnání (u státních či soukromých subjektů), práce k zajištění provozu věznice (údržba, prádelna, kuchyně aj.) a pracovní terapie. Pracovní činnost u jedince vytváří správné pracovní návyky, odsouzený si tak i rozvíjí svoji osobnost a díky finanční odměně za vykonanou práci může splácet své dluhy, které mu mohou vzniknout v souvislosti s trestnou činností či uvězněním. **Vzdělávací aktivity** jsou realizovány buď Školským vzdělávacím střediskem, nebo zaměstnancem Vězeňské služby (např. kurzy jazyků, základů práce s počítačem, kurzy sociálně právní) nebo se odsouzení mohou vzdělávat v korespondenčních kursech v síti základních a středních škol, vyšších odborných a vysokých škol v rámci České republiky. Mezi **speciálně výchovné aktivity** patří aktivity terapeutické (sociální výcvik, psychoterapie), sociálněprávní poradenství (tj. např. jakým způsobem si najít

a udržet zaměstnání) a trénování zvládnání agresivity. **Zájmové aktivity** mají za cíl rozvíjet schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti vězňů. Většina vězeňské populace je totiž zvyklá trávit svůj volný čas pasivně. **Oblast utváření vnějších vztahů** představují aktivity na vytvoření či udržování vazeb mezi odsouzeným a osobami za vězeňskou zdí (tj. rodinní příslušníci, přátelé) a celkové osvojování si znalostí a dovedností, které jedinec potřebuje, aby ve společnosti žil „bezproblémově“. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody; Biedermanová, 2011)

1.2.2 Nástroj SARPO

Vězeňská služba ČR pracuje s nástrojem SARPO – Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených. Dle webových stránek Vězeňské služby se jedná o prediktivní nástroj k hodnocení rizik a potřeb v podobě elektronického programu, který je šířen v zabezpečené síti VS ČR. Slouží mimo jiné k ohodnocení odsouzeného, ke správnému určení vnitřní diference, snížení rizik a do budoucna i recidivy. Nástroj SARPO byl v přípravném režimu zaváděn do českých věznic v listopadu roku 2012 a v dubnu 2013 se stal standardním nástrojem pro tvorbu komplexních zpráv. (SARPO, Vězeňská služba České republiky, online) Dle Jiříčky v sobě SARPO zahrnuje metody objektivní (výpočty míry rizikovosti) i subjektivní (úsudky a hodnocení na základě pozorování). Zkoumá se trestní minulost odsouzeného, okolnosti jeho trestné činnosti, sebehodnocení, míra rizika v oblasti bydlení, zaměstnání, rodiny, vzdělání, osobnosti atd. (Jiříčka, 2013, str. 5-10) Znalost rizikovosti odsouzeného je důležitá při zacházení s vězňem, i pro samotnou bezpečnost vězeňského personálu.

Jedince ve vězeňských zařízeních je nutné diferencovat, aby s nimi bylo vhodně a efektivně zacházeno, předešlo se zneužívání, konfliktům a dalším negativním jevům. Z tohoto důvodu se uplatňuje rozdělování vězňů do specifických skupin osob. O této problematice pojednává následující kapitola.

2 SPECIFICKÉ SKUPINY VĚZNĚNÝCH OSOB

Ve věznicích nalezneme skupiny osob, které vyžadují specifický přístup v zacházení. Výkon vazby a výkon trestu je u nich uskutečňován odlišně než u zbývajících vězňů. Jedná se o odlišnosti pramenící z věku, psychického stavu, fyziologické a kulturní rozdílnosti. Podle zákona č. 169/1999 o výkonu trestu odnětí svobody řadíme do specifických skupin osoby mladistvé, ženy a matky s dětmi, odsouzené trvale pracovní nezařaditelné, odsouzené s poruchami duševními a s poruchami chování, vězně vykonávající trest doživotní a cizince. Dle Sochůrka vykonávají osoby, patřící do specifických skupin vězněných, vazbu a trest odnětí svobody buď na specializovaných odděleních věznic, anebo v samostatných věznicích určených pro danou specifickou skupinu. Pokud není možné zajistit takové umístění, alespoň je s vězněnou osobou specializovaně zacházeno. (Sochůrek, 2007a, str. 47)

Výkon trestního opatření odnětí svobody u mladistvých je hlavním tématem této práce a jsou mu věnovány následující kapitoly. Nyní bude přiblížen výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a specifické zacházení u dalších skupin vězněných.

2.1 Specifická skupina žen a matek s dětmi

Při zacházení s ženami se podle vyhlášky, kterou se vydává řád VTOS, bere ohled na jejich psychické a fyzické zvláštnosti, v případech těhotných žen či kojících matek i na jejich zvláštní potřeby. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody) Ženy také jinak prožívají své emoce, jsou citově vznětlivější a labilnější.

Kubová zmiňuje upravení podmínek pro vězněné ženy například v oblasti hygieny – je jim denně umožněno koupání, mohou si vyprat své osobní prádlo, smí používat kosmetické přípravky. (Kubová, 2014, str. 26) Podle zákona o výkonu trestu odnětí svobody je matkám v určitých případech umožněno, aby u sebe měly ve výkonu trestu své děti a staraly se o ně. V § 67 tohoto zákona nalezneme horní hranici věku dítěte, která bývá zpravidla 3 roky. (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody) O tom zda může mít matka u sebe své dítě, rozhoduje ředitel věznice na základě vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád VTOS. Při rozhodování se vychází především z toho, zda matka o své dítě dostatečně pečovala před nástupem do věznice a bude schopna o něj pečovat i po propuštění. § 91 této vyhlášky stanovuje,

že se matka o své dítě ve věznici stará nepřetržitě celý den, zajišťuje jeho hygienu, přípravu stravy, vhodné trávení volného času, dbá o jeho zdraví a správný vývoj. Péči o dítě si matka hradí z vlastních prostředků. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody)

Ke dni 23. 12. 2014 bylo v ČR 1 168 vězněných žen (z toho 145 obviněných, 1 023 odsouzených a 3 ve výkonu zabezpečovací detence). (Týdenní statistické hlášení, Vězeňská služba České republiky, online) Ženy jsou umístovány do všech typů věznic jako muži – s dohledem, dozorem, ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Oddělení pro výkon vazby a výkon trestu žen je například ve věznicích v Opavě, Plzni, Praze, Ostravě, Brně a ve Věznici Světlá nad Sázavou, kde nalezneme i oddělení pro mladistvé ženy a pro matky s dětmi.

2.2 Specifická skupina osob trvale pracovní nezařaditelných

Skupinu osob trvale pracovní nezařaditelných (TPN) tvoří podle § 69 zákona o VTOS vězni starší 65 let (v případě, že vězeň samotný nepožádá o pracovní zařazení), osoby invalidní (ve 3. stupni) a vězni, kterým zdravotní stav nedovoluje být trvale pracovní zařazen. (Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody) Zacházení u této skupiny osob probíhá s ohledem na jejich věk a zdravotní stav. Jako problematické se jeví i dodržování a zajišťování hygieny.

Raszková vymezuje odlišnosti výkonu trestu u TPN, jedná se například o nepřítomnost patrových postelí na celách či ložnicích, ve věznicích jsou zřizovány ložnice pro imobilní vězně (nepohyblivé vězně obstarávají zdravotní asistenti a pomáhají jim s denními činnostmi). V každé věznici je dle autorky zajištěna lékařská péče prostřednictvím zdravotního střediska, pro případ poskytnutí akutní lékařské péče jsou zřízeny vězeňské nemocnice v Brně a Praze Pankrác, jsou využívány ale i nemocnice civilní. (Raszková, 2014, str. 63-64) Pro výkon trestu TPN jsou zřízena např. oddělení v Karviné, Pardubicích a Světlé nad Sázavou.

2.3 Specifická skupina osob s poruchami duševními a s poruchami chování

Do této specifické skupiny řadíme podle § 70 zákona o VTOS vězně s poruchami duševními a s poruchami chování, dále vězně s poruchou osobnosti a chování, které jsou způsobené užíváním psychotropních látek a vězně s mentální

retardací. (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody) U těchto vězňených osob se při zacházení přihlíží k závěrům jejich odborných lékařských zpráv.

Pro osoby s poruchami duševními a s poruchami chování je zřízeno oddělení ve věznicích v Horním Slavkově, Rýnovicích a ve Věznici Mírov. Oddělení pro vězně závislé na drogách je umístěno v Opavě a pro osoby s mentální retardací v Heřmanicích a Karviné.

2.4 Specifická skupina doživotně odsouzených

Pachatelé odsouzení na doživotí jsou nebezpeční, čemuž musí odpovídat zacházení s nimi. Trestní zákoník v § 54 uvádí činy, za které může být pachateli uložen doživotní trest, jedná se vždy o krajní porušení zákonné normy. Pro výkon doživotního trestu jsou zřízena vyhláškou č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád VTOS, oddělení se zesíleným stavebnětechnickým zabezpečením. Raszková mezi stavebně-technické zabezpečení řadí celkové vybavení cely, stavebnětechnické prostředky, kterými jsou například ocelové mříže a předokenní mříže, dále uvádí elektrický zabezpečovací systém, tj. signalizace a tísňové hlásiče. (Raszková, 2014, str. 58)

Dle Sochúrka vyžadují vězni odsouzení k doživotnímu trestu individuální a profesionální přístup. Jsou to podle autora osoby jak s normální psychikou, tak i s vážnými psychickými poruchami, pachatelé závažné hospodářské kriminality ale stejně tak pachatelé vražd a brutálních činů. (Sochůrek, 2007a, str. 51) Ke dni 31. 12. 2014 vykonávalo doživotní trest odnětí svobody celkem 48 osob (45 mužů a 3 ženy). (Měsíční statistické hlášení, Vězeňská služba České republiky, online) Doživotně odsouzení jedinci jsou umístěni ve věznicích ve Valdicích, Mírově a Karviné.

2.5 Specifická skupina cizinců

Další specifickou skupinou vězňených jsou cizinci. Jejich zvláštnost spočívá v kulturní odlišnosti, mají jiné společenské i stravovací návyky, problematika může být i jazyková bariéra. Dle Sochúrka by mělo být cizincům vyhověno v přáních spojených s jejich kulturními a náboženskými tradicemi. (Sochůrek, 2007a, str. 49) Zákon o výkonu trestu odnětí svobody stanovuje, že při nástupu do věznice musí být cizinec poučen o svých právech a povinnostech a to v mateřském jazyce. Dále má právo

se obracet na diplomatickou misi a konzulární úřad své země, má možnost podat si žádost o předání k výkonu trestu do země, v níž je občanem. S ohledem na délku trestu je možná výuka českého jazyka. Mělo by se zajistit, aby mohl být cizinec ve věznici v kontaktu s jiným cizincem. (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody) Cizincům může být vedle trestu odnětí svobody uloženo také vyhoštění.

Ke dni 31. 12. 2014 se v českých věznicích nacházelo celkem 1 008 cizinců, nejvíce jich pochází ze Slovenska, Ukrajiny a Vietnamu (Měsíční statistické hlášení, Vězeňská služba České republiky, online).

Výše v textu byly charakterizovány specifické skupiny odsouzených, následující kapitola popisuje stěžejní skupinu vězněných osob této práce – mladistvé. V penologii a trestněprávní oblasti se jedná o zvláštní kategorii jedinců, což dokládá i legislativa, jelikož se problematice mladistvých věnuje samostatný zákon, tj. zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

3 MLADISTVÍ JAKO SPECIFICKÁ SKUPINA VĚZNĚNÝCH OSOB

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, mladiství jsou specifickou skupinou vězněných osob. Zacházení s nimi je odlišné od zacházení s dospělými vězni. V následující kapitole bude vymezena skupina mladistvých, počátek trestní odpovědnosti, příčiny protiprávního jednání, kriminalita mladistvých, průběh trestního řízení a opatření, která mohou být mladistvým uložena.

3.1 Vymezení mladistvých

Mladistvým je podle zákona ten, „kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku“ (§ 2 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže). Mladistvé řadíme do skupiny mládeže společně s dětmi, což jsou jedinci mladší patnáct let.

Jedince ve věkové kategorii patnáct až osmnáct let můžeme v psychologii dle Vágnerové vymežit jako adolescenty. Jedná se o druhou fázi dospívání ve věkovém rozpětí patnáct až dvacet let, přičemž horní hranice věku je individuální. (Vágnerová, 2000, str. 253) Sociologie se v této problematice soustřeďuje spíše na pojem mládí, které Jandourek vysvětluje jako etapu životních cyklů mezi dětstvím a dospělostí a vymezuje ho jako období od ukončení povinné školní docházky do vstupu do prvního zaměstnání a založení vlastní rodiny. (Jandourek, 2001, str. 160) V souvislosti s věkem jedince, můžeme označovat ještě další skupiny osob. Například kriminologie vymezuje mladého dospělého pachatele (dle Zoubkové) jako osobu, která v době spáchání protiprávního činu byla ve věkové kategorii od 18 let do jednadvaceti až šestadvaceti let (souvisí se sociální, společenskou dospělostí). Také trestní právo využívá speciálního pojmu pro protiprávně jednající osoby a to osoba blízká věku mladistvých. V tomto případě není určena horní věková hranice, v oblasti soudnictví je za takového jedince považován člověk do devatenácti let věku. (Zoubková, 2011, str. 114) Příbuzných a podobných termínů mladistvých je mnoho, tato práce se však zabývá pouze osobami „mladistvými“, tedy jedinci ve věku od patnácti do sedmnácti (nedovršených osmnácti let).

3.1.1 Počátek trestní odpovědnosti

Trestně odpovědným se jedinec v České republice stává ve věku patnácti let. Zoubková uvádí, že hranice trestní odpovědnosti je stanovena takto nepřetržitě od roku 1950, předtím byl jedinec trestně odpovědný již ve čtrnácti letech. (Zoubková, 2011, str. 61) Osoba je dle Schelleové v tomto věku ve většině případů mentálně a psychicky vyspělá, proto dokáže chápat význam a následky svého jednání a může tak své chování usměrňovat, není však dospělá po stránce sociální a většinou ani ekonomické. (Schelleová, 2004, str. 55) Dosažení dospělosti ve smyslu sociálním, psychickým a ekonomickým je u člověka vždy individuální a každý tuto pomyslnou hranici překročí v jiném věku.

Překročení patnácti let však neznamená získání trestní odpovědnosti v plné míře – ta vzniká až po dovršení osmnácti let. Dle Mužíkové (2003) se jedná o tzv. relativní trestní odpovědnost. Schelleová vykládá relativní trestní odpovědnost tak, že jedinec za své jednání není odpovědný pouze na základě dosažení věku daného zákonem, ale záleží na rozumové a mravní vyspělosti mladistvého. (Schelleová, 2004, str. 54) Pro zjištění dosažené zralosti a přičetnosti jedince v době spáchání činu jsou přibíráni znalci z oboru psychiatrie mládeže.

Hranice trestní odpovědnosti v zahraničí je rozdílná, ke komparaci (Tab. 1) byl využit příspěvek Krejčířikové (2008) v periodiku Státní zastupitelství.

Tab. 1 – Hranice trestní odpovědnosti v zahraničí

Hranice trestní odpovědnosti	Evropský stát
10 let	Švýcarsko, Anglie a Wales
11 let	Turecko
12 let	Nizozemsko
13 let	Francie, Řecko
14 let	Itálie, Německo, Rakousko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko
15 let	Česká republika, Finsko, Dánsko, Norsko, Švédsko
16 let	Portugalsko
17 let	Polsko
18 let	Belgie

Nejnižším věkem pro začátek trestní odpovědnosti je deset let ve Švýcarsku (před změnou zákona v roce 2007 byla hranice trestní odpovědnosti dokonce sedm let), dále v Anglii a Walesu. Nejvyšší hranicí je osmnáct let v Belgii. (Krejčířiková, 2008)

3.1.2 Pojmosloví u mladistvých

To, že jsou mladiství specifickou skupinou v oblasti vězeňství, dokládá i pojmosloví, které je odlišné od toho u dospělých jedinců. Dospělé osoby páchají trestné činy, jejichž řešení spadá do kompetence policejních orgánů, státního zastupitelství a soudů. Jestliže je dospělá osoba shledána vinnou, je jí uložen trest. V případě uložení trestu ve věznici mluvíme o výkonu trestu odnětí svobody.

U mladistvé osoby se protiprávní jednání nazývá provinění, za které je ukládáno opatření, nikoli trest. Podle zákona jsou orgány činnými v trestním řízení u skupiny mladistvých policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež. V případě mladistvých nehovoříme o VTOS, ale o výkonu trestního opatření odnětí svobody.

3.2 Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže je výchozí legislativní úpravou věnovanou hmotnému a procesnímu právu v oblasti mládeže a vězeňství. (Mužiková, 2003, str. 16) Zákon vstoupil v platnost 1. 1. 2004 jako norma upravující způsoby zacházení s dětmi a mladistvými, kteří jednali protiprávně, jeho cílem je vhodný výběr takového opatření, které bude na delikventní mladistvé pozitivně působit a sníží se tak jejich další možné protiprávní jednání.

Zákon č. 218/2003 Sb. „upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže“ (§1 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže). Dle Schelleové nebyl vznik tohoto zákona prvním pokusem o to, jak vymezit právní postih mladistvých. Již koncem 19. století vznikly první úvahy o tomto vymezení, první kroky k realizaci byly učiněny na začátku 20. století avšak nakonec žádný zákon z návrhů nevzešel. V roce 1930 proběhl v Praze mezinárodní sjezd věnovaný trestnímu právu a trestání, ze kterého vznikl návrh zákona

o trestním soudnictví nad mládeží (zákon č. 48/1931). Zákon byl sice schválen a nabyt platnosti roku 1931, avšak o pár let později byl zrušen. (Schelleová, 2004, str. 9-10) Skupina mladistvých i dětí jednajících protiprávně je tak odlišná od dospělých, že vyžaduje individuální řešení trestních věcí dle individuálního pramene práva.

3.3 Proč jedná mládež protiprávně?

Před tím než bude vymezena kriminalita mladistvých (též juvenilní delikvence) a následky, které má páchaní protiprávního jednání, je nutno pozastavit se nad tím, proč člověk vůbec jedná protiprávně, deviantně, zkrátka v rozporu s normami, ať už zákonnými či sociálními. Etiologie a přístupů k deviantnímu chování je mnoho – jsou na podkladu biologickém, psychologickém a sociálním. Příčina deviantního chování jedince není jedna, jedná se o souhrn činitelů jak vnitřních tak i vnějších.

Matoušek a Matoušková v publikaci *Mládež a delikvence* zahrnují mezi **biologické příčiny deviantního chování** různé poruchy činnosti mozku, nervového systému, nižší hladiny tělních látek či hormonů (např. serotoninu, adrenalinu). Autoři se věnují také dědičnosti, dle nich „genetická vloha jen zvyšuje pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez nichž by se delikventní jednání neuskutečnilo“ (Matoušek, Matoušková, 2011, str. 23), popisují tedy dědičné dispozice jako důležitý faktor pro deviantní chování, avšak ne jediný. (Matoušek, Matoušková, 2011, str. 29-30) Urban v knize *Sociální deviace* řadí mezi faktory ovlivňující deviantní chování také fyziologické poruchy člověka nebo vrozené a vývojové vady. (Urban, 2012, str. 73) Vágnerová upozorňuje na další důležitý faktor, kterým je pohlaví jedince – muži se dopouštějí trestné činnosti mnohem častěji než ženy, dle autorky v poměru 10 : 1, avšak v posledních letech kriminálního jednání u žen přibývá. (Vágnerová, 2014, str. 735) Matoušek a Matoušková mezi příčiny častějšího páchaní trestné činnosti u mužů řadí agresivitu, což je dáváno do souvislostí s mužským pohlavním hormonem testosteronem. Vliv na tuto rozdílnost má také odlišný způsob výchovy děvčat a chlapců. (Matoušek, Matoušková, 2011, str. 33)

Mezi **psychologické faktory deviantního chování** řadí Matoušek a Matoušková psychopatii a sníženou úroveň rozumových schopností, která je pro vězeňskou populaci výrazně typická. (Matoušek, Matoušková, 2011, str. 32) Urban mezi psychologické činitele řadí citovou deprivaci dítěte, poruchy osobnosti, agresivitu, frustraci, stres,

duševní choroby nebo také problémy při socializaci a to zejména v dětství. (Urban, 2012, str. 73) Vágnerová dále uvádí jako důvod deviantního chování způsob uvažování, reagování, emočního prožívání a uspokojování vlastních potřeb. (Vágnerová, 2014, str. 742)

Deviantní chování však není ovlivněno jen vnitřními činiteli, svůj podíl na něm mají i **vnější faktory**, tj. sociální. Mezi ně Urban řadí vliv životního prostředí, sociálních skupin a subkultur, celkový vývoj společnosti a její dynamiku a v neposlední řadě také sociální kontrolu. (Urban, 2012, str. 74) Sociální prostředí má na nekonformní chování nezaměnitelný vliv. V první řadě je to rodina, ve které jedinec vyrůstá, od které si přebírá vzorce svého chování. Následně na jedince ve velké míře působí vrstevníci a škola. V partě kamarádů se jedinec může dostat k negativním jevům jako je alkohol, tabákové výrobky, drogy, svůj volný čas tráví rizikovým způsobem, může se dostat do prvního kontaktu s kriminálním prostředím (např. krádeže pro upevnění pozice ve skupině). Na jedince ale působí i vliv celé společnosti, médií a dalších faktorů.

Vágnerová přisuzuje rodině největší význam v ovlivňování dítěte a předávání mu základních sociálních zkušeností, které mohou být ale i negativní. Autorka zmiňuje problematiku neúplných rodin a s tím související absenci otcovské autority a mužského vzoru. Uvádí ovšem, že i v úplných rodinách se vyskytují problémy – dítěti se nedostává pocit jistoty, rodina mu nedokáže předat potřebné hodnoty a normy chování. (Vágnerová, 2014, str. 718) V rodině je důležité, zda se rodiče dokáží a chtějí o dítě postarat, jestli ho zvládnou vychovávat a předají mu takové vzorce chování, že jedinec bude v následném životě jednat v souladu s normami jak zákonnými tak i sociálními.

Vrstevnické skupiny mají na formování jedince nepopíratelný vliv, což bývá patrné především u osob z nefunkčních rodin, pro které je tak vrstevnická parta mnohem důležitější než vlastní rodina, nachází v ní uspokojení svých potřeb. Matoušek a Matoušková charakterizují vrstevnické party jako skupiny s velkým nárokem na sjednocení jedince se skupinou, totožné vystupování a vyjadřování, stejnou úpravu zevnějšku či uznávání určitých postojů k životu, návykovým látkám apod. Vrstevnická skupina si většinou vytváří vlastní ideologii, což může silně ovlivňovat následné delikventní chování. (Matoušek, Matoušková, 2011, str. 83-84) Jak již bylo uvedeno výše, vrstevnické party mohou být vstupní branou do světa závislostí a kriminality.

3.4 Kriminalita mladistvých

Kriminalita neboli zločinnost je závažným sociálně patologickým jevem a můžeme ji definovat jako „souhrn takových forem chování, které trestní právo posuzuje jako trestné činy“. (Tomášek, 2010, str. 11) U mladistvých jedinců se kriminalita označuje též jako juvenilní delikvence.

Dle Pojarové je typickým znakem kriminality mládeže spontánnost spáchaného činu, který je prováděn většinou ve skupinách, povrchně a nedokonale. Činy mladistvých bývají neúměrně brutální, tato brutalita poslední dobou stále narůstá. (Pojarová, 2007, str. 50) Válková a Kuchta uvádí, že existuje velký rozdíl mezi kriminalitou chlapců a dívek – dívky jednají protiprávně v menším rozsahu a odlišnosti nalezneme také v závažnosti spáchaných skutků. (Válková, Kuchta, 2012, str. 325) Dle Novotného a Zapletala je absence příprav k činu patrná z náhodného vybrání místa i času skutku a nevhodných nástrojů k jeho provedení. Mladý pachatel se často nechá svést momentálně vzniklou situací, svou roli hraje také touha po dobrodružství, prověřit si své dovednosti a sílu, prosadit se v kolektivu, získat uznání od kamarádů. Mladý člověk má většinou silnou potřebu se někomu se svým činem pochlubit – vrstevníkům či na veřejnosti. Tím se zvyšuje možnost jeho dopadení. (Novotný, Zapletal, 2004, str. 380) O kriminalitě mladistvých není dostatečný přehled, jelikož ne všechny spáchané činy jsou zjištěny a následně objasněny. Celková kriminalita v sobě totiž zahrnuje kriminalitu latentní, tj. skrytou, která nebyla ohlášena orgánům činným v trestním řízení (OČTŘ) a kriminalitu, která byla OČTŘ oznámena. Oznámené trestné činy se ale musí ještě objasnit, aby byl zjištěn pachatel a tím pádem i jeho věk a mohla se tak trestná činnost přisoudit mladistvé osobě.

Páchání protiprávních skutků mladými lidmi je velkým problémem. „Ze zkušeností kriminalistů vyplývá, že až 60 % těch, kteří spáchali svůj první trestný čin před dovršením 18 let svého věku, spáchá v budoucnosti další trestný čin a že 20 % těch, kteří byli odsouzeni k trestu odnětí svobody, spáchá po propuštění do dvou let stejný trestný čin“ (Pojarová, 2007, str. 46). Statistika kriminality mladistvých je obsažena v empirické části práce.

3.5 Trestní řízení ve věcech mladistvých

Úpravě trestního řízení u skupiny mladistvých se věnuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, jenž byl využit k níže uvedené charakteristice této problematiky. Podle § 36 by měli být osoby působící v řízení proti mladistvým vybíráni tak, aby měli znalosti, zkušenosti a speciální přípravu při zacházení s mladistvými. V řízení proti mladistvým je nutné dle § 41 a 42 přihlížet k věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu jedince, nesmí být narušena psychická či sociální rovnováha mladistvého a jeho následný vývoj. § 42 uvádí, že mladistvý musí mít svého obhájce a to už od chvíle, kdy jsou proti němu užitá opatření či úkony dle trestního řádu. § 52 a 53 se věnuje právu mladistvého na ochranu jeho soukromí, je stanoven rozsah možného zveřejňování informací. Do skončení trestního stíhání mohou OČTŘ zveřejňovat údaje, kterými není ohrožen účel trestního řízení a nejsou v rozporu s ochranou mladistvého a jeho osobních údajů.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vyjmenovává osoby, které se mohou účastnit hlavního líčení – jsou jimi dle § 54 obžalovaný mladistvý, jeho obhájce, zákonní zástupci, příbuzní, poškození, svědci, znalci a další stanovené osoby. Řízení proti mladistvému je vždy konáno v přítomnosti daného mladistvého. O zahájení trestního stíhání jsou informováni jeho zákonní zástupci, Probační a mediační služba a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.

U mladistvých je možnost odkladu výkonu odnětí svobody nepřevyšujícího jeden rok v případech dokončování vzdělávání či při přípravě na výkon budoucího povolání (§ 77). Pokud se jedinec nedopustí žádného provinění v době vzdělávání a studium dokončí, může soud upustit od výkonu trestního opatření a pak se na osobu hledí jako na neodsouzenou. (Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže) Zákon o soudnictví ve věcech mládeže doplňuje základní zásady trestního řízení obsažených v trestním řádu.

3.6 Opatření ukládaná mladistvým

Schelleová uvádí, že trestní kodexy dospělých jsou orientovány do minulosti, tj. na spáchaný trestný čin, u mladistvých je ale trestní právo zaměřeno na budoucnost, tzn., na ukládání takových opatření, díky kterým lze předcházet recidivě. Již výše bylo uvedeno, že mladistvým není za provinění proti zákonu ukládán trest nýbrž opatření –

dle autorky je to z důvodu, že pojem trest vyjadřuje odplatu za spáchaný čin, potrestání jedince a způsobení újmy. (Schelleová, 2004, str. 60) Pozornost při ukládání trestních opatření a celkovému trestnímu řízení je tedy věnována osobnosti jedince, jeho resocializace a reintegraci do společnosti.

Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže může soud uložit mladistvému výchovné, ochranné anebo trestní opatření. Následné vymezení jednotlivých opatření vychází ze zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

Mezi **výchovná opatření** řadíme dle § 15 dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou. Dle Vanduchové jsou tato opatření nejmírnější a jejich účelem je regulovat způsob života mladistvého a zajistit tak jeho správný vývoj (Vanduchová, 2003, str. 29). Do dohledu probačního úředníka zahrnujeme sledování a kontrolu mladistvého, jeho odborné vedení a poskytování pomoci ze strany probace. Uložení probačního programu znamená zapojení mladistvého do sociálního výcviku, vzdělávacích programů, psychologického poradenství atd. Jako výchovná povinnost je například stanoveno bydlení s rodičem či zaplacení určené peněžité částky, výkon prospěšných prací apod. Výchovným omezením mladistvému například zakazujeme stýkat se s určitými lidmi nebo zdržovat se na určitém místě. Při napomenutí s výstrahou je mladistvý pokárán za svůj čin a upozorněn na následky, které mu hrozí v případě pokračování v dané trestné činnosti.

Jako **ochranné opatření** je dle § 21 ukládáno ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova. Tato opatření mají pozitivně působit na psychický a sociální vývoj jedince a chránit společnost před pachateli trestných činů.

Dle § 24 jsou mladistvým jako **trestní opatření** uloženy „obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení), odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně“ (§ 24 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy

a o soudnictví ve věcech mládeže). Trestní opatření soud ukládá v případě, pokud jiné opatření nevede ke zlepšení vztahů narušených vlivem protiprávního jednání. Trestní sazby (stanovené v trestním zákoníku) jsou v případě mladistvých kráceny na polovinu.

Všeobecně jsou sankce ukládané mladistvým méně přísné než u dospělých. Soud při jejich ukládání přihlíží k osobnosti jedince, k jeho věku, mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, sociálním a rodinným podmínkám a závažnosti daného činu. (Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže)

Trestní opatření odnětí svobody nepodmíněně

Nepodmíněné odnětí svobody u mladistvých je užíváno jako nejkrajnější opatření. Pokud to je možné, s ohledem na spáchaný skutek, ukládají se mladistvému nejprve výchovná či ochranná opatření nebo se využívá alternativních trestů (např. obecně prospěšné práce).

Podle zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže jsou stanoveny hranice trestních sazeb – horní hranice nesmí přesahovat pět let a dolní jeden rok. Výjimkou je spáchání takového provinění, za které dospělým jedinců hrozí výjimečný trest, v takovém případě může být mladistvému uloženo odnětí svobody na pět až deset let. Pokud je mladistvý odsouzen podmíněně, je soudem stanovena zkušební doba, dle zákona v rozmezí jednoho roku až tří let. (Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže)

Ve výše uvedeném textu byla charakterizována skupina mladistvých, kriminalita mladistvých a soudnictví související s danou skupinou osob. V následující kapitole jsou mladiství popsáni jako osoby ve výkonu vazby a výkonu trestního opatření odnětí svobody.

4 MLADISTVÍ VE VAZEBNÍCH VĚZNICÍCH A VĚZNICÍCH

Jak bylo v předchozí kapitole uvedeno, odnětí svobody nepodmíněně je u mladistvých využíváno jen jako krajní řešení. Bohužel i tak nalezneme v českých věznicích osoby mladší osmnácti let. Mladiství, kteří se dostanou do vězeňského zařízení, tam nejsou umístěni pro výtržnictví či krádeže, ale z důvodu, že spáchali něco opravdu závažného a daný skutek nebyl prvním protiprávním činem v jejich životě.

Večerka ve své práci *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí* (2011) předpokládá, že od platnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže, jsou mladistvým ukládána trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody jen v těch případech, kdy u jedince byly vyčerpány jiné možné prostředky (alternativní způsoby) k řešení jejich antisociality. Předpokládá se tedy, že do vězení nastupují mladiství, jejichž osobnost je natolik deformovaná, že je třeba s nimi pracovat speciálními způsoby. (Večerka, 2011, str. 157)

Mladiství jsou ve vězeňských zařízeních odděleni od ostatních osob, důvodem je nedospělost a nevyzrálost. Tuto diferenciaci stanovuje legislativa České republiky a Evropská vězeňská pravidla. V případech neoddělení by mohlo dojít k negativnímu působení na mladistvého jedince a výkon vazby i výkon trestního opatření odnětí svobody by tak ztrácel na významu.

Pro výkon vazby a výkon trestního opatření odnětí svobody u mladistvých jsou zřízena vězeňská oddělení ve městech Heřmanice, Pardubice a Světlá nad Sázavou (pro mladistvé ženy), věznicí pro mladistvé nalezneme ve Všehrdech. Všehrdská věznice disponuje specializovaným oddělením pro mladistvé s poruchou duševní a s poruchami chování s individuálním zacházením.

4.1 Výkon vazby u mladistvých

Člověk obecně může být vzat do vazby jen z důvodů stanovených v trestním řádě. U mladistvých k tomu ještě navíc musí být splněna podmínka ze zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, že účelu vazby, tj. zabezpečení, aby byl obviněný k dispozici orgánům činným v trestním řízení, nelze dosáhnout jiným způsobem.

Trestní řád v § 67 člení výkon vazby na tři druhy – **vazbu koluzní, předstížnou a útěkovou**. Jestliže je jedinec vzat do vazby koluzní, je zde obava, že bude nějakým

způsobem působit na svědky či spoluobviněné anebo mařit trestní stíhání. Vazba předstízná je ukládána proto, aby jedinec dále nepáchal trestnou činnost. Pokud je obava, že se jedinec bude skrývat či uprchnout, je mu uložena vazba útěková. (Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním – trestní řád) Obviněný může být vzat do vazby na základě rozhodnutí soudu a v případě, že proti němu bylo zahájeno trestní stíhání.

Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže stanovuje maximální délku vazby u mladistvého a to dva měsíce, výjimkou je zvláště závažné provinění, kdy vazba může trvat až šest měsíců. Pokud po uplynutí této doby nebylo skončeno trestní stíhání a hrozí, že by mladistvý na svobodě mařil účel trestního stíhání, může být vazba prodloužena o další dva měsíce, v případě zvláště závažného provinění o dalších šest měsíců. Jestliže je však mladistvý propuštěn z vazby a ještě neskončilo trestní stíhání, může mu být nařizen dohled probačního úředníka nad mladistvým. (Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže) Věznice musí zabezpečovat povinnou školní docházku těm obviněným, kteří ji nemají splněnou a při tom spolupracuje s příslušnými školami a orgány státní správy a samosprávy. (Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby)

Umístění do vazby je výrazným zásahem do života člověka, představuje zátěžovou situaci. Nepříznivý vliv zanechává výkon vazby i na dospělých osobách, natož na mladistvých (prvovězňených). Pobyt ve vazbě působí na mladistvé negativně, můžeme u nich pozorovat hlubší a trvalejší následky, jako reakce na uvěznění je častá agrese, deprivace a strádání. Zeman uvádí, že se mladiství ve vazbách vyznačují zvýšením obranných reakcí, pozorujeme negativismus. Důvodem je náhlá ztráta svobody, vnímání sociální izolace, uvědomění si prostorového omezení, změna stravování, odloučení od rodičů a kamarádů. Jedinec si ve vězení nemůže vybrat, s kým bude trávit čas. Může svoji situaci vnímat tak, že se proti němu spolčil celý svět, že on je ten slabý, nevinný. Dle autora nemá vazba, na rozdíl od výkonu trestu (trestního opatření), primárně výchovný účinek. (Zeman, 2010, str. 26) Proto může být mladistvý umístěn ve vazbě jen na nezbytně nutnou dobu, aby nebyl dlouhodobě vystavován negativním vlivům a nedošlo ještě více k narušení jeho vývoje. Přehled o počtech obviněných mladistvých ve výkonu vazby je součástí empirické části práce.

4.1.1 Rozdíly ve výkonu vazby dospělých a mladistvých

Výkon vazby stanovuje zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, dále vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby a vnitřní řády vazebních věznic. K níže uvedené komparaci standardního výkonu vazby a výkonu u mladistvých bylo využito zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

- a) Standardní výkon vazby.** Legislativa v případě výkonu vazby vymezuje například návštěvy (§ 14) u obviněných osob, ty se konají jednou za dva týdny v počtu čtyř osob a délka návštěvy je omezena na devadesát minut, § 16 upravuje přijímání balíčků s potravinami a věcmi osobní potřeby, který může obviněný dostat jednou za tři měsíce do hmotnosti pěti kilogramů, vycházky jsou obviněným povoleny na dobu nejméně jedné hodiny denně ve vymezeném prostoru věznice (§ 18). V zákoně jsou dále vymezeny kázeňské tresty, kterými jsou „důtka, pokuta do výše 1000 Kč, zákaz nákupu potravin a věcí osobní potřeby (s výjimkou hygienických potřeb) až na dobu jednoho měsíce, propadnutí věci, umístění do samovazby až na 10 dní“ (§ 22 odst. 2 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby), odměny ve výkonu vazby nejsou udělovány. Dále zákon vymezuje stravování a vystrojování obviněných, korespondenci, užívání telefonu, duchovní a sociální služby, uspokojování kulturních potřeb a další.
- b) Zvláštnosti výkonu vazby u mladistvých.** Výkon vazby u mladistvých je v některých bodech odlišný od standardního výkonu, příkladem jsou návštěvy (§ 26), které se konají jednou za týden (dle § 74 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád VV, jsou prováděny takovými formami, aby byly posíleny sociální a citové vazby s rodinou a nejbližšími příbuznými). Balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby (§ 26) mohou mladiství přijmout jednou za dva měsíce do hmotnosti pěti kilogramů. Vycházky jsou (dle § 74 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád VV) prodlouženy na dobu až dvou hodin denně i mimo daný vycházkový prostor. Kázeňské tresty mají stanovená omezení, v případě zákazu nákupu potravin a věcí osobní potřeby nesmí být doba delší než jeden týden a umístění do samovazby nesmí přesáhnout pět dní (§ 26). (Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby)

4.1.2 Nahrazení vazby u mladistvých

Stejně jako dospělým pachatelům, je možné i mladistvým nahradit vazbu. Trestní řád v § 73 uvádí jako možnost záruku zájmového sdružení občanů nebo důvěryhodné osoby, která je schopná pozitivně ovlivňovat chování jedince, dále je to písemný slib obviněného a dohled probačního úředníka (Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním). § 50 zákona o soudnictví ve věcech mládeže ještě umožňuje u mladistvých nahradit vazbu umístěním do péče důvěryhodné osobě – nutno odlišit od záruky důvěryhodné osoby. (Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže)

V publikaci Opatření nahrazující vazbu v trestním řízení se Zeman mimo jiné zabývá problematikou nahrazení vazby u mladistvých. Jako důvěryhodnou osobou autor uvádí osobu z širší rodiny mladistvého, která je schopna o něho pečovat vzhledem ke své osobnosti a rodinným poměrům – takovou podmínku nesplňují rodiče mladistvého, jelikož měli s výchovou jedince problémy, které pravděpodobně vedly ke spáchání protiprávního jednání. Další alternativou, jak nahradit výkon vazby, je dle Zemana umístění do výchovného zařízení, uložení ústavní výchovy či využití tzv. včasné pomoci probačního úředníka. (Zeman, 2010, str. 31-33)

4.2 Výkon trestního opatření odnětí svobody u mladistvých

Jestliže byla mladistvému prokázána vina za spáchaný protiprávní čin a byl odsouzen k trestnímu opatření odnětí svobody, vykonává jej ve věznicích, případně vazebních věznicích či ve zvláštních odděleních pro mladistvé. Stejně jako v případě výkonu vazby, i ve výkonu trestního opatření zajišťuje Vězeňská služba ČR mladistvému splnění povinné školní docházky. Dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody je toto trestní opatření zaměřeno primárně na výchovu jedince a přípravu na jeho budoucí povolání – v otázkách budoucího povolání rozhodují zákonní zástupci mladistvého (ovšem v případě, že udržují styk s mladistvým ve věznicích). (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody)

U skupiny mladistvých ve VTOOS jsou uplatňovány individuální způsoby zacházení, „důraz je kladen na přijetí osobní odpovědnosti za spáchané provinění, posilování samostatného řešení životních situací, omezování a zvládnutí agresivních reakcí a nevhodného jednání“ (§ 82 odst. 1 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává

řád výkonu trestu odnětí svobody). Cílem takového zacházení je předcházet negativním účinkům izolace jedince od společnosti.

V § 79 zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže je uvedeno, že jestliže mladistvý dovrší ve VTOOS devatenáctý rok věku, může být soudem, na základě návrhu ředitele věznice, přeřazen do věznice pro ostatní odsouzené. Přihlíží se k dosavadní nápravě a zbylé délce trestního opatření. (Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže) Jedinci většinou i po překročení devatenácti let zůstávají ve věznici pro mladistvé, avšak pod podmínkou, že závažným způsobem neporušují své povinnosti ani nenarušují pořádek a kázeň.

Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže lze podmíněně propustit mladistvého z VTOOS ještě dříve, než vykoná polovinu nebo dvě třetiny vyměřené délky. Jestliže je mladistvý podmíněně propuštěn, stanovuje soud zkušební dobu v rozmezí jednoho roku až pět let. (Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže)

4.2.1 Rozdíly ve výkonu trestu odnětí svobody u dospělých a výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvých

Stejně jako u výkonu vazby, i u výkonu trestu (trestního opatření) odnětí svobody nalezneme odlišnosti mezi dospělými a mladistvými. Výkon trestu stanovuje zákon č. 169/1999 Sb., o VTOS, dále vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád VTOS a vnitřní řády věznice. K níže uvedené komparaci byl využit zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

a) Standardní výkon trestu odnětí svobody. Ve standardním výkonu trestu mají odsouzení právo na návštěvu (§ 19) v délce tří hodin během jednoho kalendářního měsíce. Balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby (§ 24) o hmotnosti maximálně pěti kilogramů může přijmout odsouzený jednou za šest měsíců.

Jestliže odsouzený plní své povinnosti a naplňuje tak účel výkonu trestu, může mu být udělena odměna. Odměnou je „pochvala, mimořádné zvýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na 5 hodin, povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby odsouzenému, který jinak tyto nákupy nemůže provádět, zvýšení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu

3 kalendářních měsíců, věcná nebo peněžitá odměna až do výše 1 000 Kč, rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní nebo jiné zájmové aktivity až na dobu 1 měsíce, povolení opustit věznici až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení, přerušování výkonu trestu“ (§ 45 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody).

V případě, že odsouzený ve výkonu trestu poruší své povinnosti, neudrží pořádek a kázeň, může mu být uložen kázeňský trest. Kázeňským trestem je „důtka, snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců, zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce, pokuta až do výše 5 000 Kč, propadnutí věci, umístění do uzavřeného oddělení až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení, celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na 20 dnů, umístění do samovazby až na 20 dnů, odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny“ (§ 46 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody).

b) Zvláštnosti výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvých.

Mladistvým jsou umožněny návštěvy (§ 61) jednou za měsíc na dobu pěti hodin (dle § 86 vyhlášky MS č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád VTOS mohou mladiství přijímat návštěvy ve vlastním oděvu a osoby, které přijdou na návštěvu, si mohou prohlédnout prostory věznice a pracoviště, které odsouzený užívá). Balíčky s potravinami a věcmi osobní potřeby (§ 62) přijímá mladistvý čtyřikrát za rok o hmotnosti pěti kilogramů.

Odměny pro mladistvé (§ 63) jsou totožné s odměnami u dospělých, výjimku tvoří prodloužení doby trvání návštěvy až na osm hodin během jednoho kalendářního měsíce a umožnění přijmout mimořádně balíček. Kázeňské tresty (§ 64) jsou také podobné, výjimkou je snížení kapesného v případě mladistvých na dobu dvou kalendářních měsíců a dále není u mladistvých povoleno jako kázeňský trest uložit pokutu. U mladistvých se oproti dospělým liší počty dní, na které je kázeňský trest uložen. V případě umístění do uzavřeného oddělení to je maximálně čtrnáct dnů, celodenní umístění do uzavřeného oddělení je povoleno až na deset dnů a stejně tak umístění mladistvého do samovazby. (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody)

4.2.2 Diferenciace mladistvých

Mladiství jsou ve věznici umisťováni do **základních diferenciačních skupin** na základě své osobnosti a spáchaného provinění. Skupiny jsou čtyři (A, B, C a D) a liší se mezi sebou obsahem a způsobem zacházení. O zařazení mladistvého do jednotlivé základní skupiny rozhoduje na základě doporučení odborného zaměstnance ředitel věznice. Vyhláška, kterou se vydává řád VTOS, zařazuje v § 83 do základní skupiny A mladistvé odsouzené s označením osobnosti v normálu, jejich poruchovost chování neplyne ze špatného zacházení či nevhodného prostředí ani z nevyzrálosti osobnosti. V základní skupině B najdeme mladistvé odsouzené s disharmonickým vývojem. Ve skupině C jsou zařazení mladiství odsouzení, kteří mají poruchy chování (ty mohou být způsobeny i užíváním návykových látek). V poslední základní skupině D jsou umístění mladiství odsouzení s mentální retardací.

Mladiství odsouzení prochází ještě jednou diferenciací a jsou tak umisťováni do **základních skupin vnitřní diferenciace**. Toto zařazení vychází z chování a jednání mladistvého, z jeho postoje ke spáchanému činu, z postoje k VTOOS a jeho chování ve věznici. Prostupné skupiny jsou tři a o zařazení rozhoduje vedoucí oddělení na základě návrhu speciálního pedagoga. V první prostupné skupině jsou zařazení mladiství odsouzení, kteří aktivně plní program zacházení, své povinnosti a jednájí ve shodě s vnitřním řádem věznice. Ve druhé skupině jsou umístění mladiství odsouzení s nejednoznačným a kolísavým přístupem k programům zacházení a k plnění svých povinností. Ve třetí skupině jsou zařazení odsouzení, kteří své povinnosti a program zacházení neplní, odmítají jej anebo se chovají v rozporu s vnitřním řádem věznice. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody) Prostupné skupiny mají motivační charakter, na jejich základě může dojít k přesunu odsouzeného či k jeho podmíněčnému propuštění.

4.2.3 Osobnostní charakteristika mladistvých vězňů

Večerka v publikaci *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí* (2011) uvádí výsledky z výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP), kde bylo cílem zjistit osobnostní charakteristiky mladistvých vězňů, specifika jejich osobnosti a nalézt u nich možné shodné rysy. Výzkumu se účastnilo 30 mladistvých vězňů (mužů). Výzkum probíhal za použití vybraných psychologických technik a metod

(testy, klinický rozhovor), bylo využito soudních spisů, psychologických a psychiatrických znaleckých posudků, dále zprávy ze škol a z Orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Po vyhodnocení výzkumu se došlo k následujícím závěrům – u většiny mladistvých pozorujeme zkratkovitě jednání (z důvodu vrozené labilité autonomního nervového systému), neuvědomování si důsledků svého jednání, nezakotvenost, nevyzrálost, vykořeněnost, prostoduchost a primitivnost, menší smysl pro vnímání reality, zmatky v názorech a citech. Empatie byla u většiny jedinců v normě, z čehož bylo vyvozeno, že jednání mladistvých není podmíněno deficitem vcítění. K výrazným překročením hranic norem došlo v případě neuroticismu, extravertze či introvertze, u impulzivitu, návykovosti a kriminality. U osobních rozhovorů byl vyzorován stejný životní příběh jedinců, a to nefunkčnost rodiny (v rodině slabé vazby), špatné školní výsledky spojené se záškoláctvím, následné útky do part (kontakt s alkoholem, drogami, drobná kriminalita). Kriminalita se postupem času prohlubuje, dochází k prvním kontaktům se sociálními pracovníky, jedinec bývá mnohdy umístěn do ústavů (časté útky). Poté následují první odsouzení (s podmínkou či dohledem) a při pokračování v trestné činnosti v podmínce přichází vězení, resp. odnětí svobody.

Na základě shrnutí výsledků výzkumu IKSP byl sestaven tzv. **psychologický profil vězněného mladistvého**: „jde většinou o simplexní osobnost se sníženým intelektem a omezenými nerozvinutými sociálními a komunikačními předpoklady, s chudou slovní zásobou, nízkou úrovní vzdělání (často nedokončenou základní či zvláštní školou). Jde o impulzivního jedince se sklonem k rizikovému chování (protože si často neuvědomuje důsledky takové činnosti)“. (Večerka, 2011, str. 165) Z výzkumu bylo také vyzorováno, že se od předešlých výzkumů IKSP výrazně zhoršila vzdělanostní úroveň mladistvých. (Večerka, 2011, str. 157-163)

4.2.4 Programy zacházení u mladistvých

Základní charakteristika a účely programu zacházení již byly vymezeny v první kapitole. Níže v textu budou popsány PZ u skupiny mladistvých.

Dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody se u mladistvých stanovuje obsah programů zacházení s ohledem na zabezpečení jejich pracovní kvalifikace a následný soběstačný život v mezích zákona. Pro mladistvého je při aktivitách programů

zacházení účast povinná. Jestliže nemá mladistvý splněnou školní docházku, uskutečňuje ji v rámci programů zacházení a není tak zařazován do práce. Vzdělávání mladistvých odsouzených probíhá formou denního studia. (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody)

Vyhláška, kterou se vydává řád VTOS uvádí, že jsou aktivity u mladistvých (vzdělávací i pracovní) zaměřeny na dosažení znalostí a dovedností, které jim usnadní zařazení do zaměstnání po propuštění na svobodu. (§ 82 odst. 1 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody) Problémem však je, že u spousty uvězněných mladistvých chybí pracovní návyky.

Program TP 21 JUNIOR

Program TP 21 JUNIOR je edukativně terapeutický program využíván při zacházení s mladistvými odsouzenými. Biedermanová uvádí, že je zaměřen na snižování agresivního chování vězňených osob a uvědomění si zodpovědnosti za své chování. Program se zabývá také změnou přístupu mladistvého k řešení konfliktních a zátěžových situací. (Biedermanová, 2011, str. 35) Účelem programu je rozvoj osobnosti mladistvého, náprava poruch chování jedince a bezproblémové zapojení odsouzeného do společnosti po propuštění na svobodu.

První věznice, ve které se program TP 21 JUNIOR realizoval, byla věznice pro mladistvé ve Všehrdech. Dle Vopatové (2011) proběhla první pilotáž v této věznici v dubnu roku 2008, v následujícím roce byly realizovány ještě další dva předvýzkumy. (Vopatová, Vězeňská služba České republiky, online) Rathnerová a Charvátová (2013) uvádějí, že na základě zjištěných poznatků byl program v červenci 2011 schválen Generálním ředitelstvím VS ČR jako standardizovaný program pro mladistvé odsouzené ve výkonu trestního opatření. (Rathnerová, Charvátová, Vězeňská služba České republiky, online)

Níže bude popsán program TP 21 JUNIOR ve Věznici Pardubice. Informace byly čerpány z dokumentu Standardizovaný program zaměřený na problematiku snižování násilí mezi mladistvými odsouzenými – TP 21 JUNIOR PROGRAM.

V pardubické věznici jsou do tohoto programu vybíráni mladiství s disharmonickým vývojem, agresivní odsouzení, psychicky a sociálně nevyzrálí jedinci a osoby s nízkou inteligencí. Je na ně působeno cílevědomě pedagogickými

a psychologickými metodami. Důležité je respektování individuality jedince. Mladiství jsou do programu vybíráni podle údajů, které jsou zpracovány v komplexní zprávě, je nutné doporučení od psychologa, speciálního pedagoga a vychovatele terapeuta. Při zahájení programu vyplňují mladiství odsouzení vstupní dotazník, na jehož základě vzniká vstupní diagnostická zpráva. Jsou prováděny individuální rozhovory, ve kterých je zjišťován názor odsouzeného na jeho násilné chování a důvody, proč jedná agresivně. Zjišťuje se postoj jedince ke spáchanému činu a trestu a také to, jaké má mladistvý plány po propuštění z věznice.

Program je realizován ve skupině maximálně po osmi členech. Z vězeňského personálu se účastní zaměstnanci Školského vzdělávacího střediska, speciální pedagog, vychovatel terapeut, sociální pracovník a vychovatel. Program probíhá po dobu osmi týdnů. V průběhu programu dochází k hodnocení kázně mladistvého, jeho zájmu o dané činnosti, zda se aktivně zapojuje. Na závěr odsouzený vyplňuje výstupní dotazník, kde sděluje své názory a přístup k programu a výkonu aktivit. Po skončení programu je mladistvý seznámen se závěrečným hodnocením.

Činnosti zahrnuté do programu v pardubické věznici jsou:

- a) **aktivity speciálně výchovné a vzdělávací:** arteterapie (realizována při skupinových sezeních formou kreslení a malování, smyslem je vyjádření jedincovy osobnosti), kulturně společenský rozvoj osobnosti (získávání nových informací o kultuře a politice, umění, životním stylu, chování ve společnosti), nácvik sociálních dovedností (učení se správné komunikaci a mezilidským vztahům, řešení konfliktů a zátěžových situací) a sociálně psychologický trénink (zaměřen na rozvoj osobnosti a sebeovládání, zvládání emocí a agresivity),
- b) **aktivity relaxační:** sportovní aktivity (zajištění pohybového vyžití odsouzených – hrají tenis, nohejbal, kopanou a další) a kondiční cvičení (úkolem je posílit svalstvo a vybit si negativní energii),
- c) **pracovní terapie** (zde je nejdůležitějším prvkem budování pracovních návyků, vytvoření osobní odpovědnosti a spolupráce ve skupině – odsouzení pracují s dřevem a kovem, vyrábějí dětské hračky, zdravotnické pomůcky a další). (Standardizovaný program zaměřený na problematiku snižování násilí mezi mladistvými odsouzenými – TP 21 JUNIOR PROGRAM)

4.2.5 Vzdělávací aktivity u mladistvých

Podmínky pro vzdělávání odsouzených nejsou zakotveny jen v české legislativě, ale také v Evropských vězeňských pravidlech. Ta mimo jiné stanovují, že při VTOS musí být dána jedinci možnost vzdělávat se. (Evropský vězeňská pravidla, str. 13)

Hála uvádí, že od roku 1996 bylo do školské sítě České republiky zařazeno Střední odborné učiliště, Učiliště a Odborné učiliště Vězeňské služby. Střední odborné učiliště vyučuje ve stanovených oborech absolventy základních škol. Učiliště je určeno pro jedince, kteří základní školu úspěšně nedokončili a Odborné učiliště je pro jedince, kteří absolvovali zvláštní školu. Odsouzený po absolvování daného vzdělání získává platné vysvědčení či výuční list, na kterém není zřejmé, že byl tento dokument získán ve výkonu trestu. Vzdělávání osob s vyššími intelektovými schopnostmi je možné ve spolupráci se školami mimo vězení, v současnosti je pro vězně možné i maturitní a vysokoškolské studium. Bohužel i v dnešní době nalezneme ve věznicích negramotné jedince, takové osoby mohou využívat některé ze vzdělávacích kurzů, například doplnění základního vzdělávání, občanská nauka, praktická rodinná škola, cizí jazyky aj. Vzdělávání zajišťují zaměstnanci Vězeňské služby nebo i mimovězeňští odborníci. (Hála, 2006, str. 136-139)

Již výše bylo zmíněno, že mladistvý jedinec bez splnění povinné školní docházky, ji musí ve vězeňském zařízení dokončit. Metodický list č. 2/2011, ředitele odboru výkonu vazby a trestu, který stanovuje podrobnosti k plnění povinné školní docházky u mladistvých, uvádí, že při nástupu osoby do věznice je sociálním pracovníkem zjišťován stav docházky a organizaci studia i kontrolu nad ní stanovuje speciální pedagog. (Metodický list č. 2/2011, ředitele odboru výkonu vazby a trestu)

Školská vzdělávací střediska

Školská vzdělávací střediska (ŠVS) jsou organizačními jednotkami Středního odborného učiliště (SOU), které zajišťuje vzdělávání ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Níže uvedená charakteristika SOU a ŠVS byla čerpána z bakalářské práce Kratěnové s názvem Vzdělávací aktivity jako součást programu zacházení (2013).

Střední odborné učiliště má sídlo v Praze a jeho činností je realizace základního vzdělávání, vzdělání v oblasti přípravy na budoucí povolání a rozšíření či doplnění kvalifikace ve vzdělávacích kurzech. V České republice je celkem sedm odloučených

pracovišť Středního odborného učiliště tedy Školských vzdělávacích středisek – ŠVS v Pardubicích, Plzni, Světlé nad Sázavou, Rýnovicích, Valdicích, Heřmanicích a Všehrdech, v nichž působí pedagogičtí pracovníci s odpovídající kvalifikací. SOU bylo Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy zařazeno do systému vzdělávání v ČR a díky tomu, mohou ŠVS vydávat plně platná vysvědčení.

ŠVS nabízejí vzdělávání v učebních oborech s délkou dva až tři roky a v kurzech, ve kterých je časová náročnost různá (pohybuje se například od tří dnů až po deset měsíců). Vězni se mohou vyučit v obrábění kovů, výrobě oděvů, práci ve stravování, elektronické výrobě, strojírenské práci apod. Zaměření kurzů je široké, jsou i více využívány (z časových důvodů u jedinců s krátkým trestem), například jde o kurzy základního vzdělání, cizích jazyků či českého jazyka pro cizince, kurzy kuchař, zahradník, malíř, kurz v elektronice, zámečnických pracích, kurzy práce s počítačem, první pomoci a ošetřovatelství a další. (Kratěnová, 2013, str. 33-41) Vzdělávání je důležitou součástí výkonu trestu. Nejde jen o smysluplné trávení času ve věznici, ale souvisí taktéž s reintegrací propuštěných osob do společnosti – jestliže vychází z výkonu trestu osoba s obdrženým maturitním vysvědčením či výučním listem, má větší možnosti při hledání zaměstnání a celkovém uplatnění.

5 EMPIRICKÁ ČÁST

Empirická část bakalářské práce obsahuje analýzu policejních a vězeňských statistik zaměřenou na problematiku mladistvých a dotazníkové šetření realizované se zaměstnanci oddělení pro mladistvé odsouzené ve Věznic Pardubice, kteří při výkonu své práce přicházejí do kontaktu s těmito osobami.

Následující část práce si klade za cíl předložit statistický přehled o protiprávním jednání osob a o počtech obviněných a odsouzených mladistvých ve věznicích v České republice. Účelem výzkumného šetření je odhalit názory a postoje zaměstnanců věznice k dané problematice.

5.1 Analýza policejních a vězeňských statistik

Pro doplnění teoretických poznatků ve výše předložených kapitolách jsou v následujícím textu uvedena statistická data související s kriminalitou a vězněním mladistvých osob. Část věnovaná protiprávnímu jednání mladistvých obsahuje komparaci celkové kriminality a skutků spáchaných mladistvými, porovnání celkového počtu stíhaných (vyšetřovaných) osob a počtu stíhaných mladistvých a přehled spáchaných skutků mladistvými podle jednotlivých druhů kriminality. V část věnované statistice mladistvých obviněných ve výkonu vazby a odsouzených ve výkonu trestního opatření odnětí svobody jsou předloženy počty a komparace mladistvých obviněných a odsouzených v letech 2000 až 2014, dále je uvedeno věkové rozložení ve výkonu vazby a trestního opatření odnětí svobody za rok 2013. Grafová znázornění statistik kriminality i vězněných mladistvých jsou uvedena jako přílohy bakalářské práce.

5.1.1 Kriminalita mladistvých

V teoretické části práce již bylo zmíněno, že je problematické podat ucelený přehled o kriminalitě mladistvých. Důvodem je latentní kriminalita a trestné činy, které nebyly prověřeny, a tím pádem nebyl dopaden viník a zjištěn jeho věk. Níže uvedená statistika kriminality mladistvých vychází z policejních statistických výkazů kriminality vždy za období od ledna do prosince daného roku.

Jako první je předkládána komparace celkové kriminality, tedy všech zjištěných trestných činů, a spáchaných skutků mladistvými osobami za roky 2004 až 2014 (Tab. 2). Grafické znázornění je uvedeno na konci práce v přílohách jako příloha č. 1.

Tab. 2 – Komparace celkové kriminality a skutků spáchaných mladistvými osobami v letech 2004 až 2014

Rok	Celková kriminalita	Skutky spáchané mladistvými
2004	351 629	7 886
2005	344 060	7 614
2006	336 446	7 605
2007	357 391	8 079
2008	343 799	7 728
2009	332 829	7 123
2010	313 387	5 339
2011	317 177	5 427
2012	304 528	4 713
2013	325 366	3 845
2014	288 660	3 367

Nejvyšší kriminalitu za posledních deset let pozorujeme v roce 2007 (celkem 357 391 zjištěných spáchaných skutků) a nejnižší v roce 2014 (celkem 288 660 zjištěných spáchaných skutků). Od roku 2004 se celková kriminalita v porovnání s rokem 2014 snížila o necelých 18 %. Nejvíce činů spáchaných mladistvými osobami bylo v roce 2007 (celkem 8 079 skutků), nejméně v roce 2014 (celkem 3 367 skutků), od roku 2004 se počet skutků snížil o 57 %. V loňském roce tvořila kriminalita mladistvých 1 % z celkové kriminality.

Policejní statistické výkazy neuvádějí pouze množství spáchaných trestných činů, ale rovněž počty stíhaných respektive vyšetřovaných osob. V následujícím textu jsou uvedeny počty stíhaných, vyšetřovaných osob celkově v porovnání s mladistvými jedinci za posledních deset let (Tab. 3), grafické znázornění je uvedeno na konci práce v přílohách jako příloha č. 2.

Nejvíce osob bylo stíháno v roce 2007 (celkem 127 718 osob), nejméně v roce 2010 (celkem 112 477 osob). Ve srovnání s rokem 2004 se počet stíhaných osob do loňského roku snížil o necelých 6 %. Nejvíce mladistvých bylo stíháno v roce 2007 (celkem 6 322 osob) a nejméně v roce 2014 (celkem 2 593 osob). V loňském roce byla z celkového počtu stíhaných osob 2 % mladistvých.

Tab. 3 – Komparace celkového počtu stíhaných, vyšetřovaných osob a počtu stíhaných, vyšetřovaných mladistvých v letech 2004 až 2014

Rok	Celkový počet stíhaných, vyšetřovaných osob	Stíhané, vyšetřované mladistvé osoby
2004	121 531	6 197
2005	121 511	5 654
2006	122 753	5 605
2007	127 718	6 322
2008	122 053	6 014
2009	123 234	5 339
2010	112 477	4 010
2011	114 975	4 038
2012	113 024	3 486
2013	117 670	2 939
2014	114 608	2 593

Statistické výkazy Policejního prezidia rozdělují trestné činy do šesti základních kategorií – trestná činnost násilná, mravnostní, majetková a hospodářská, ostatní kriminální trestné činy a zbývající kriminalita. V následujícím textu jsou uvedeny počty spáchaných skutků mladistvými osobami v roce 2014 podle jednotlivých druhů kriminality (Tab. 4), grafické znázornění je uvedeno na konci práce jako příloha č. 3.

Tab. 4 – Přehled spáchaných skutků mladistvými v roce 2014 dle druhů kriminality (trestné činnosti)

Druh trestné činnosti	Počet spáchaných skutků mladistvými
Násilné trestné činy	565
Mravnostní trestné činy	198
Majetkové trestné činy	1 702
Hospodářské trestné činy	125
Ostatní kriminální trestné činy	656
Zbývající kriminalita	121

V roce 2014 bylo mladistvými spácháno 565 skutků klasifikovaných jako násilné trestné činy, do této kategorie řadíme např. vraždy, zabití, loupeže a úmyslné ublížení na zdraví. Mravnostních trestných činů bylo spácháno mladistvými osobami celkem 198, mezi tento druh kriminality řadíme znásilnění, pohlavní zneužití a další. Nejčastější trestnou činností je majetková kriminalita (krádeže, podvody, poškozování cizí věci aj.), té se mladiství dopustili v 1 702 případech. Činů řadících do hospodářské kriminality bylo spácháno 125, jedná se o zpronevěru, neoprávněné držení platební karty či podvody. Mezi ostatní kriminální trestné činnosti je řazeno např. výtržnictví, sprejerství, nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek či maření výkonu úředního rozhodnutí, za loňský rok je zaznamenáno celkem 656 případů této trestné činnosti u mladistvých. Do zbývajících kriminalit jsou řazeny např. dopravní nehody, ohrožení pod vlivem návykové látky, opilství a šíření poplašné zprávy. (Kriminalita, Policie České republiky, online)

5.1.2 Mladiství ve výkonu vazby a trestního opatření odnětí svobody

Níže uvedená podkapitola je věnována statistice vězněných mladistvých, tedy osob obviněných ve výkonu vazby a odsouzených ve výkonu trestního opatření odnětí svobody. Statistiku vězněných osob a dalších údajů zpracovává Vězeňská služba České republiky v týdenních, měsíčních a ročních úsecích. Následující údaje jsou čerpány ze statistických hlášení a ročenek.

V roce 2014 bylo ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, resp. trestního opatření odnětí svobody (Tab. 5) celkem 18 618 osob (z toho 2 185 obviněných a 16 433 odsouzených). Z celkového počtu obviněných a odsouzených ve věznicích je 0,6 % mladistvých. Grafické znázornění je uvedeno na konci práce v přílohách jako příloha č. 4.

Tab. 5 – Celkové počty obviněných a odsouzených osob ve výkonu vazby a výkonu trestu/trestního opatření odnětí svobody v roce 2014

Dospělí		Mladiství		Celkem	
Obvinění	2 160	Obvinění	25	Obvinění	2 185
Odsouzení	16 351	Odsouzení	82	Odsouzení	16 433
Celkem 18 511 dospělých		Celkem 107 mladistvých		Celkem 18 618 osob	

Následující text obsahuje souhrn počtu obviněných mladistvých ve výkonu vazby v letech 2000 až 2014 (Tab. 6). Přehled obsahuje i dělení podle pohlaví mladistvých.

Tab. 6 – Počty mladistvých obviněných ve výkonu vazby v letech 2000 až 2014

Rok	Obviněných mladistvých mužů	Obviněných mladistvých žen	Celkový počet obviněných mladistvých
2000	156	7	163
2001	116	4	120
2002	99	3	102
2003	90	3	93
2004	73	6	79
2005	63	1	64
2006	58	1	59
2007	33	1	34
2008	58	3	61
2009	44	1	45
2010	47	2	49
2011	43	3	46
2012	29	3	32
2013	31	1	32
2014	24	1	25

Za posledních čtrnáct let bylo nejvíce mladistvých obviněných ve výkonu vazby v roce 2000 (celkem 163 osob) a nejméně v roce loňském (celkem 25 osob). Od roku 2000 se počet mladistvých ve výkonu vazby snížil o 85 %. K pozvolnému snižování počtu vězněných obviněných docházelo v průběhu minulých let. Důvodem tohoto snižování může být možnost, že jsou pro mladistvé osoby voleny jiné alternativy než umístění do vazby (viz. výše uvedené možnosti náhrady vazby u mladistvých) anebo se jedná o důsledek amnestie prezidenta republiky v roce 2013.

Do vězeňských zařízení se dostává mnohem více mužů než žen, což dokládá i přehled obviněných mladistvých dle pohlaví. Nejvíce obviněných mladistvých mužů ve výkonu vazby nalezneme v roce 2000 (celkem 156 osob), nejméně v roce 2014 (celkem 24 osob). Nejvíce obviněných mladistvých žen pozorujeme, stejně jako u mužů, v roce 2000 (celkem 7 osob) a nejmenší počet obviněných mladistvých žen je 1 žena za rok 2005, 2006, 2007, 2009, 2013 a 2014.

V níže uvedeném textu jsou předloženy počty odsouzených mladistvých ve výkonu trestního opatření odnětí svobody v letech 2000 až 2014 (Tab. 7). Stejně jako v předchozím přehledu jsou mladiství rozděleni dle pohlaví.

Tab. 7 – Počty mladistvých odsouzených ve výkonu trestního opatření odnětí svobody v letech 2000 až 2014

Rok	Odsouzených mladistvých mužů	Odsouzených mladistvých žen	Celkový počet odsouzených mladistvých
2000	107	3	110
2001	84	3	87
2002	80	1	81
2003	90	4	94
2004	96	6	102
2005	120	4	124
2006	109	2	111
2007	133	1	134
2008	148	4	152
2009	166	8	174
2010	142	9	151
2011	150	9	159
2012	134	6	140
2013	77	4	81
2014	77	5	82

Od roku 2000 bylo nejvíce mladistvých ve výkonu trestního opatření odnětí svobody v roce 2009 (celkem 174 osob), nejméně v letech 2002 i 2013 (celkem 81 osob). Od roku 2000 do 2009 se celkový počet mladistvých odsouzených zvýšil o 58 %, následně začal klesat a nyní je mladistvých ve výkonu trestního opatření o 25 % méně než v roce 2000. Důvodem ke snižování počtu odsouzených mladistvých může být (stejně jako u obviněných) přístup soudů k ukládání opatření – nejpřísnější trestní opatření není soudy ukládáno v takové míře. I zde je další možností k vysvětlení snížení počtu vězňů vliv amnestie prezidenta republiky z roku 2013.

Počovní rozdíl mezi mladistvými muži a ženami nalezneme nejen u obviněných, ale také u odsouzených osob. Nejvíce mladistvých odsouzených mužů pozorujeme v roce 2009 (celkem 166 osob), zato nejméně v roce 2013 i 2014 (celkem 77 osob). Nejvíce mladistvých odsouzených žen bylo v roce 2010 i 2011 (celkem 9 osob), nejméně v roce 2002 i 2007 (celkem 1 osoba). V níže uvedené tabulce (Tab. 8) je uvedena komparace obviněných a odsouzených mladistvých v letech 2000 až 2014.

Tab. 8 – Komparace obviněných a odsouzených mladistvých v letech 2000 až 2014

Rok	Obvinění mladiství	Odsouzení mladiství
2000	163	110
2001	120	87
2002	102	81
2003	93	94
2004	79	102
2005	64	124
2006	59	111
2007	34	134
2008	61	152
2009	45	174
2010	49	151
2011	46	159
2012	32	140
2013	32	81
2014	25	82

Komparace počtu obviněných a odsouzených mladistvých osob v letech 2000 až 2014 ukazuje pokles obviněných a s jedním výkyvem i odsouzených osob. Přehled dokládá, jak bylo zmíněno výše, že se vazba pro mladistvé osoby v posledních letech stala opravdu krajním řešením a její výkon není tak často ukládán (v porovnání se stavem odsouzených mladistvých). Grafické znázornění komparace počtu obviněných a odsouzených mladistvých je uvedena na konci práce v přílohách jako příloha č. 5.

V níže uvedené tabulce je porovnáno věkové rozložení mladistvých a osob blízkých věku mladistvých ve výkonu vazby a ve výkonu trestního opatření resp. trestu odnětí svobody v roce 2013 (Tab. 9). Grafické znázornění je uvedeno na konci práce jako příloha č. 6.

Tab. 9 – Věkové složení obviněných mladistvých a osob blízkých věku mladistvých ve výkonu vazby a trestního opatření odnětí svobody v roce 2013

Věk	Počet obviněných mladistvých	Počet odsouzených mladistvých
15 – nedovršených 16 let	4	1
16 – nedovršených 17 let	15	8
17 – nedovršených 18 let	13	26
18 – nedovršených 19 let	31	37
19 – nedovršených 20 let	49	126
20 – nedovršených 21 let	60	194
21 – nedovršených 22 let	65	296

Nejobsáhlejší předkládanou kategorií v obou případech je věk 21 (nedovršených 22 let) a nejméně obsáhlou kategorie 15 let (nedovršených 16 let). Ve věku patnáct až osmnáct let pozorujeme, že jsou počty obviněných i odsouzených vyrovnány. Ke zlomu dochází po devatenáctém roce, kdy počet odsouzených je 2,5krát větší než počet obviněných a v případě věkové kategorie 21 (nedovršených 22 let) je odsouzených téměř pětkrát více než obviněných ve výkonu vazby. Tak malý počet osob v mladších kategoriích může mít důvod v tom, že soudní řízení mnohdy trvá delší dobu a tak i jedinec, který spáchal čin v 15 letech, se do vězení dostane až v dalších letech. (Statistiky, Vězeňská služba České republiky, online)

5.2 Výzkumné šetření

Jako praktická část bakalářské práce bylo realizováno výzkumné šetření formou dotazníků. Dotazník je dle Gavory „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí“ (Gavora, 2000, str. 99).

Cílem výzkumu bylo zjistit specifika práce s mladistvými odsouzenými ve výkonu trestního opatření odnětí svobody a názory zaměstnanců Vězeňské služby České republiky, kteří pracují s vězněnými mladistvými. Dotazník s názvem Práce zaměstnanců VS ČR s mladistvými odsouzenými byl zaslán do Věznice Pardubice, kde jej vyplnili zaměstnanci VS ČR, kteří přicházejí do kontaktu s odsouzenými mladistvými.

Dotazník je uveden na konci práce v přílohách jako příloha č. 7.

5.2.1 Realizace výzkumného šetření

Výzkumné šetření se realizovalo v březnu 2015. Položky dotazníku byly sestaveny v návaznosti na teorii předkládané práce. Výběrový soubor respondentů tvořili příslušníci a občanští zaměstnanci Vězeňské služby ČR ve Věznici Pardubice, kteří jsou při výkonu svého zaměstnání ve styku s mladistvými odsouzenými. Dotazník byl administrován v počtu deseti výtisků, jejich návratnost byla stoprocentní.

Dotazník obsahoval deset otázek, z nichž dvě byly uzavřené a osm otevřených. Gavora uvádí, že uzavřené otázky nabízejí hotové odpovědi, zatímco otevřené dávají respondentovi volnost a nevnučují mu volbu. (Gavora, 2000, str. 102-104) Proto bylo zvoleno větší množství otevřených otázek, aby měli respondenti neomezený prostor pro vyjádření svých názorů.

První část otázek zjišťovala osobní informace, následovaly otázky odhalující názor na zaměstnání a výkon činnosti. Další část dotazníku se zaměřovala na osobní život pracovníků a následně odpovídali respondenti na otázky týkající se přímo mladistvých vězněných. V závěru byl ponechán prostor na případné doplnění či poznámky vztahující se k problematice výzkumu.

Jelikož byla většina otázek otevřených, jejich vyhodnocování se uskutečnilo pomocí přiřazování do kategorií nejčastějších odpovědí. Z uvedeného důvodu jsou při vyhodnocování výzkumného šetření předkládány příslušné kategorie odpovědí, které jsou u některých položek doplněny komentářem z vyplněného dotazníku.

5.2.2 Stanovení výzkumných otázek

Hlavní výzkumná otázka zní:

Jaká jsou specifika práce s mladistvými odsouzenými dle vězeňských pracovníků?

Díličí výzkumné otázky zní:

Jak vězeňští pracovníci vnímají mladistvé odsouzené?

Jak práce s mladistvými ovlivňuje vězeňské pracovníky?

Jak vězeňští pracovníci vnímají budoucnost mladistvých odsouzených?

5.2.3 Vyhodnocení výzkumného šetření

První dvě položky dotazníku zjišťovaly osobní informace respondentů – **pohlaví a služební poměr**. Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 10 respondentů (5 žen a 5 mužů), z nichž 3 respondenti byli příslušníky VS ČR (všichni muži) a 7 respondentů bylo občanskými zaměstnanci VS ČR (6 žen a 1 muž).

Třetí položka dotazníku zjišťovala, **proč respondenti zvolili zaměstnání ve vězeňství a proč pracují s mladistvými**. Motiv k zaměstnání ve VS ČR uvedlo pouze 6 respondentů, odpovědi byly rozmanité – jedná se o nestereotypní zaměstnání (1 respondent), perspektivní činnost (1 respondent), je to práce náročná (1 respondent) – „každý den je co nového se učit“, „je to náročná práce, při které se člověk nenudí“. Pro jednoho z respondentů bylo motivem finanční ohodnocení, jedna respondentka toužila pracovat v ozbrojených složkách a jeden příslušník VS ČR pociťuje potřebu sloužit vlasti. 4 respondenti na tuto část otázky neodpověděli. Na podotázku, proč zvolili práci s mladistvými, reagovalo pouze 5 respondentů, kteří souhrnně odpověděli, že jim byla pro výkon činnosti tato skupina odsouzených přidělena.

Čtvrtá položka dotazníku zjišťovala, v čem respondenti spatřují **odlišnost práce s mladistvými ve vězení v porovnání s prací s dospělými** vězni (Tab. 10). Respondenti odpovídali více možnostmi současně. Nejvíce byl zastoupen názor, že odlišnost spočívá v nevyzrálosti a nedospělosti osobnosti. Dále respondenti uváděli nebezpečnost mladistvých osob (mladiství „jsou více nebezpeční, vznětliví, nemají zábrany“) a odlišnosti potřeb. Respondenti ale také odpověděli, že při práci s touto specifickou skupinou je odlišné všechno.

Tab. 10 – V čem je odlišná práce s mladistvými od dospělých

Odlišnost	Počet respondentů
Nedospělost osobnosti	5
Nebezpečnost	3
Odlišnosti potřeb	2
Odlišnost ve všem	2

Pátá položka dotazníku se zaměřovala na osobní život respondentů, zjišťovala, zda vězeňští zaměstnanci **oddělují práci od života „za zdí“**, zda a jak **předcházejí syndromu vyhoření** (Tab. 11). 8 respondentů odděluje pracovní život od osobního, snaží se toho docílit vhodnými návyky, sebedisciplínou, sportem, kontaktem s přáteli a především s rodinou. 1 respondent uvedl, že oddělování práce od osobního života není možné a 1 respondent na tuto položku dotazníku neodpověděl.

Syndromu vyhoření předchází 3 respondentky prostřednictvím svých zálib, sebereflexe a vhodných aktivit. Zajímavostí je, že se jedná pouze o ženy. 3 respondenti (muži) syndromu vyhoření nepředchází žádným způsobem (jeden respondent dokonce uvedl, že již vyhořel) a 4 respondenti svoji odpověď neuvodli.

Tab. 11 – Oddělování pracovního a osobního života, předcházení syndromu vyhoření

	Oddělování pracovního a osobního života – počet respondentů	Předcházení syndromu vyhoření – počet respondentů
Ano	8	3
Ne	1	3
Neuvedeno	1	4

Šestá položka v dotazníku byla zaměřena na část respondentů, kteří jsou rodiči. Otázka zjišťovala, **jak by vnímali situaci uvěznění vlastního dítěte** a zda přistupují k výchově svých potomků jiným způsobem, než kdyby nepracovali s vězněnými mladistvými (Tab. 12). Celkem 8 respondentů výběrového souboru je rodičem, 2 jsou bezdětní. Uvěznění vlastního dítěte by nesli těžce 2 respondenti, na závažnosti činu by záleželo 1 respondentce, 1 respondent neví, jak by se zachoval, 1 respondent odpověděl, že by své dítě miloval i nadále a 3 respondenti neodpověděli. Z toho,

jak byly odpovědi v dotazníku formulovány, však nevyplývá, že by vězeňští pracovníci rodiče své vlastní dítě kvůli uvěznění zavrhli.

Změnu v přístupu k výchově pocítují 3 respondenti („více dbám na prevenci“, „jsem více důsledná“, „více je hlídám“), 4 respondenti si nemyslí, že je jejich způsob výchovy podmíněn výkonem zaměstnáním, 1 respondent na otázku neodpověděl.

Tab. 12 – Vězeňský pracovník rodičem

Přístup k uvěznění vlastního dítěte	Počet respondentů
Situaci by nesl/a těžce	2
Dle povahy činu	1
Bez změny ve vztahu	1
Neví	1
Neuvedeno	3

Sedmá položka dotazníku zjišťovala názor na ženu jako pracovníci ve vězeňském prostředí, **zda existuje odlišnost pohlaví při výkonu této práce** a v čem (Tab. 13). Respondenti odpovídali více možnostmi současně.

Tab. 13 – Žena jako pracovnice ve vězení (při práci s mladistvými)

Odlišnost ženské práce ve vězení	Počet respondentů
Žena evokuje matku	3
V ničem	3
Genderové stereotypy	2
Riziko vztahu	2
Vrozená odlišnost osobnosti ženy	1
Neuvedeno	1

Respondentky ve svých odpovědích uváděly, že žena-zaměstnankyně může evokovat mladistvým odsouzeným matku (3 respondentky), stává se obětí genderových stereotypů (2 respondentky) – („žena musí mnohdy pracovat více než muž, aby odvrátila předsudky“, žena si musí „více hlídat svůj projev“) a rozdílnost je spatřována i ve vrozené odlišnosti osobnosti ženy například v emotivitě

(1 respondentka). Muži z větší části nepocítují, že by existovaly rozdíly mezi jejich výkonem práce a prací ženy ve vězeňském prostředí (3 respondenti). 2 respondenti (muž a žena) uvádí v souvislosti se zaměstnáním ženy ve vězeňství riziko vztahu. Pozoruhodné je, že muž uvedl hrozící riziko, že se žena-zaměstnankyně zamiluje do muže-odsouzeného, v případě odpovědi ženy je to opačně, ta riziko spatřuje v tom, že se muž-odsouzený zamiluje do ženy-zaměstnankyně. 1 z respondentů danou položku otazníku nezodpověděl.

Osmou položkou dotazníku byli respondenti tázáni na **faktor, který nejvíce podmiňuje kriminální jednání** mladistvých (Tab. 14). Respondenti odpovídali více možnostmi současně. Všichni z dotazovaných se v odpovědích shodli na rodině a způsobu výchovy, jako na zásadním faktoru, který ovlivňuje kriminální chování mladistvých (10 respondentů). Významným prvkem jsou dle respondentů také vztahy s vrstevníky a vliv party (5 respondentů), přítomnost závislosti (2 respondenti), příčiny biologické (1 respondent) a psychické (1 respondent).

Tab. 14 – Faktor podmiňující kriminální jednání mladistvých

Faktor	Počet respondentů
Rodina a způsob výchovy	10
Vliv vrstevníků	5
Závislost	2
Biologické příčiny	1
Psychické defekty	1

Devátá otázka dotazníku se zaměřovala na názor, zda vězeňští pracovníci vidí u mladistvých odsouzených **motivaci či snahu k nápravě**, druhá část otázky zjišťovala, jaká je dle respondentů **pravděpodobnost návratu mladistvých do vězení pro další trestnou činnost** (Tab. 15). Snahu či motivaci k nápravě vidí u mladistvých odsouzených poměrně velká část respondentů – 2 respondenti u velkého počtu mladistvých a 5 respondentů u malého procenta odsouzených. Avšak respondenti v odpovědích dodávají, že snaha bývá nakonec voláním do prázdna z důvodu nevhodných nebo chybějících vztahů v rodinách („veškerá motivace těchto jedinců se omezuje na základní uspokojení vlastních potřeb a jejich jednání směřuje

jen k získání osobních výhod“, „bohužel celá snaha ztroskotává na neexistenci základny, na níž lze stavět – rodina, postpenitenciární péče“, „velkou šanci mají ti mladiství, kteří po propuštění mají fungující sociální zázemí“). 3 respondenti na danou položku dotazníku neodpověděli.

Pravděpodobnost návratu mladistvých do věznic v souvislosti s další trestnou činností je dle respondentů vysoká, odpovědělo tak 6 respondentů, 4 respondenti svoji odpověď neuvodli.

Tab. 15 – Motivace k nápravě mladistvých odsouzených

Motivace či snaha k nápravě	Počet respondentů
Zřejmá u vysokého počtu mladistvých	2
Zřejmá u malého počtu mladistvých	5
Motivace u mladistvých není	3

Poslední položka dotazníku měla za cíl zjistit, **co by respondenti změnili v souvislosti s vězněním mladistvých**. Respondenti odpovídali více možnostmi současně. Dle respondentů je třeba zavést účinnější systém postpenitenciární, tj. následné péče (4 respondenti), měly by být zvýšeny tresty (3 respondenti), realizováno větší množství vzdělávacích, pracovních či terapeutických aktivit (2 respondenti), dále respondenti uvádí zjednodušení kázeňského řízení (1 respondent) a izolaci – pro lepší práci s odsouzeným (1 respondent). Jeden respondent uvedl, že žádné změny potřebné nejsou.

Na závěr dotazníku mohli respondenti uvést své poznámky či doplnění k dotazníku. Této možnosti využil pouze jeden z respondentů, který upozorňuje, že vhodným řešením problematiky je zavedení politiky třikrát a dost.

5.2.4 Zodpovězení výzkumných otázek

Hlavní výzkumná otázka zněla: **Jaká jsou specifika práce s mladistvými odsouzenými dle vězeňských pracovníků?** Pro zodpovězení dané výzkumné otázky bylo třeba analyzovat odpovědi otázek 3, 4, 7 a 9. Dle vězeňských pracovníků, kteří přichází do kontaktu s mladistvými odsouzenými, je tato práce specifická v jiném přístupu k osobám. Mladiství se dle respondentů vyznačují nebezpečností, odlišnými

potřebami a nevyzrálostí osobnosti, což je při dané práci nutné respektovat a podle toho s mladistvými specializovaně zacházet a pracovat s nimi. Z výzkumu je dále patrné, že vězeňští zaměstnanci uznávají, že náprava a stoprocentní resocializace nebývá častá, což je z velké části podmíněno další specifickým rysem u mladistvých a to především špatnými rodinnými vztahy. Z výzkumu také vyplývá, že žena zaměstnankyně u mladistvých evokuje matku, což je pro výkon činnosti zaměstnance také určité specifikum, které musí respektovat a vědět, jak s ním naložit.

Dílčí výzkumné otázky byly zvoleny tři. První dílčí otázka zněla: **Jak vězeňští pracovníci vnímají mladistvé odsouzené?** Danou výzkumnou otázku zodpovídají reakce na položky dotazníků č. 4, 8 a 9. Z výzkumu vyplývá, že vězeňští pracovníci vnímají mladistvé odsouzené jako osoby nevyzrálé a nebezpečné, u kterých selhala výchova v souvislosti s nevhodným rodinným zázemím a nevidí u nich velké šance žít po propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody v souladu se zákonem a podle norem.

Druhá dílčí otázka zněla: **Jak práce s mladistvými ovlivňuje vězeňské pracovníky?** Pro zodpovězení dané výzkumné otázky bylo třeba analyzovat odpovědi otázek 4, 5 a 6. Z analýzy výzkumu vyplývá, že se vězeňští pracovníci nenechávají svým zaměstnáním ovlivňovat, ani nemění způsob výchovy svých dětí. Důvodem k tomu je pravděpodobně fakt, že oddělují pracovní život od života osobního.

Třetí dílčí otázka zněla: **Jak vězeňští pracovníci vnímají budoucnost mladistvých odsouzených?** Danou výzkumnou otázku zodpovídají reakce na položky dotazníku č. 8, 9 a 10. Vězeňští pracovníci nevnímají budoucnost mladistvých příliš pozitivně. Z výzkumu vyplývá, že většinová část respondentů označuje pravděpodobnost návratu po propuštění jako velmi vysokou. Důvodem je nekvalitní rodinné zázemí, vliv vrstevníků a nevhodných part. Vysoké recidivě nasvědčuje i prosba o posílení následné péče.

5.3 Shrnutí výsledků empirické části

Empirická část předkládané práce obsahovala analýzu policejních a vězeňských statistik, kde bylo cílem podat statistický přehled o protiprávním jednání mladistvých osob a o počtech obviněných a odsouzených téže skupiny. Dále bylo součástí práce dotazníkové šetření realizované se zaměstnanci Věznice Pardubice, kteří pracují

s mladistvými odsouzenými. Cílem výzkumného šetření bylo odhalit specifika práce s danou skupinou osob a názory zaměstnanců věznice, kteří s touto specifickou skupinou odsouzených přicházejí do kontaktu.

Z analýzy policejních statistik vyplývá, že počty spáchaných skutků dospělými a stejně tak i mladistvými klesají. Z celkové kriminality tvoří 1 % kriminalita mladistvých. Nejvíce páchají mladistvé osoby majetkovou a nejméně mravnostní trestnou činností. Analýza vězeňské statistiky ukázala, že z celkového počtu vězňů osob v České republice je 0,6 % mladistvých. Za posledních čtrnáct let se počty mladistvých obviněných ve výkonu vazby a odsouzených ve výkonu trestního opatření odnětí svobody snížily. Jak bylo výše uvedeno, důvodem mohou být rozhodnutí soudu trestat mladistvé jiným způsobem než v souvislosti s uvězněním anebo amnestie prezidenta republiky z roku 2013.

Výzkumné šetření odhalilo názory pracovníků VS ČR vztahující se k mladistvým odsouzeným a postoje zaměstnanců k výkonu jejich pracovních činností. Z výsledků šetření lze vyčíst, že vězeňští pracovníci si plně uvědomují specifika práce s mladistvými, která respektují a podle nich s odsouzenými specializovaně zacházejí. K budoucnosti mladistvých po propuštění se nestaví nikterak pozitivně, dle zaměstnanců je velká pravděpodobnost recidivy. Svým zaměstnáním si nenechávají ovlivňovat osobní život.

Pomocí dat získaných šetřením byly stanovené výzkumné otázky zodpovězeny. Výzkum splnil očekávání a cíl výzkumné části práce byl splněn.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce Mladiství ve výkonu trestního opatření odnětí svobody bylo popsání specifčnosti mladistvých osob v oblasti penitenciární a trestněprávní. Empirická část práce si kladla za cíl předložit statistický přehled o kriminalitě a věznění mladistvých osob a dále bylo cílem uvést výsledky výzkumného šetření odhalující názory zaměstnanců VS ČR, kteří pracují s danou specifickou skupinou osob.

V předkládané práci se podařilo zmapovat základní charakteristiku specifických skupin vězněných osob, byla vymezena stěžejní skupina práce a její zvláštnosti, je popsán výkon vazby a trestního opatření odnětí svobody u mladistvých v porovnání se standardním výkonem vazby a trestem odnětí svobody. Práce obsahuje statistický přehled kriminality a věznění mladistvých, který ukazuje, že počty spáchaných skutků mladistvými i počty vězněných mladistvých klesají. V celkové kriminalitě i v celé vězeňské populaci jsou mladiství jen nepatrným dílem, přesto je daná problematika závažná. Do vězení jsou mladiství umisťováni pro závažné protiprávní jednání, nejedná se jen o lehký prohřešek a není to ani první porušení zákona. Jak ukázaly výsledky výzkumného šetření, odsouzení mladiství jsou nebezpeční a jejich sociální zázemí je v mnoha případech nedostačující pro rozvoj zdravého, morálního a vyspělého mladého člověka. Po vykonání trestního opatření odnětí svobody mladistvými jedinci bývá jejich návrat do společnosti obtížný. Jedinec je sociálně stigmatizován, má problémy s adaptací po propuštění. To může být důvodem v jeho následném nezákonném životě, v životě recidivisty.

V empirické části bylo realizováno výzkumné šetření v podobě dotazníků, zjišťovaly se názory zaměstnanců, kteří pracují se skupinou mladistvých. Výzkumné šetření odhalilo specifika práce s mladistvými, postoj zaměstnanců k výkonu svých pracovních činností, čímž byly stanovené výzkumné otázky zodpovězeny.

Teoretickým přínosem práce je vymezení specifických skupin odsouzených a komparace výkonu vazby a výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvých se standardním výkonem vazby a trestu. Praktickým přínosem bakalářské práce jsou jak výsledky výzkumného šetření, tak uvedený statistický přehled kriminality mladistvých a vězněných mladistvých osob. Cíle bakalářské práce byly teoretickým vymezením i praktickým výzkumem splněny.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura:

BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 98 s. ISBN 978-80-7338-115-8.

Evropská vězeňská pravidla: Doporučení Rec (2006) 2. *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006, č. 1. ISSN 1213-9297. Příloha časopisu.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 183 s. ISBN 80-86708-30-6.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

JIŘIČKA, Václav, PETRAS Michal, HŮRKA Jindřich a DRAHÝ František. Hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených nástrojem SARPO. In: *Soudce*. Praha: Havlíček Brain Team, 2013. Roč. XV., č. 10, s. 5-10. ISSN 1211-5347.

KRATĚNOVÁ, Radka. *Vzdělávací aktivity jako součást programu zacházení*. Hradec Králové, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální patologie a sociologie. Vedoucí práce Tereza Raszková.

KREJČIŘÍKOVÁ, Kateřina. Hranice trestní odpovědnosti mladistvých ve vybraných evropských zemích. *Státní zastupitelství*. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2008. Roč. VI., č. 5, s. 36-45. ISSN 1214-3758.

KUBOVÁ, Zuzana. *Specifika výkonu trestu odnětí svobody u odsouzených žen*. Hradec Králové, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální patologie a prevence. Vedoucí práce Tereza Raszková.

MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MUŽÍKOVÁ, Alena. K odpovědnosti mládeže za protiprávní činy. In: *Problémy trestního postihu mladistvých*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. s. 15-20. ISBN 80-244-0793-0.

NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 2. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004. 451 s. ISBN 80-7357-026-2.

POJAROVÁ, Vladimíra. Kriminalita a delikvence dětí a mládeže. In: *Studentská socialia 2007: Svět sociální patologie a sociální komunikace v myšlení studentů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. s. 45-59. ISBN 978-80-7041-022-6.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňenými*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007a. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.

SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007b. 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6.

TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 214 s. ISBN 978-80-247-2982-4.

URBAN, Lukáš, DUBSKÝ, Josef a BAJURA Jan. *Sociální deviace*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 231 s. ISBN 978-80-7380-397-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. 816 s. ISBN 978-80-262-0696-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VÁLKOVÁ, Helena, KUČTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 664 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

VANDUCHOVÁ, Marie. K ukládání sankcí podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. In: *Problémy trestního postihu mladistvých*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. s. 21-30. ISBN 80-244-0793-0.

VEČERKA, Kazimír a kol. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 186 s. ISBN 978-80-7338-118-9.

ZEMAN, Petr a kol. *Opatření nahrazující vazbu v trestním řízení*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 152 s. ISBN 978-80-7338-100-4.

ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 251 s. ISBN 978-80-7380-312-4.

Internetové zdroje:

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Policie ČR: Kriminalita* [online]. VSČR, © 2015 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

RATHNEROVÁ, Jana a CHARVÁTOVÁ, Lucie. *Program TP 21 JUNIOR u mladistvých odsouzených a specializované oddělení pro mladistvé odsouzené ve* [online]. 2. 8. 2013. Vězeňská služba České republiky, © 2012 [cit. 2014-11-22]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-vsehrdy-96/o-nas-1634/vykon-vezenstvi-402/program-tp-21-u-mladistvych-odsouzenych-a-specializovane-oddeleni-pro-mladistve-odsouzene-ve-veznici>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *VSČR: Měsíční statistické hlášení – prosinec 2014* [online]. VSČR, © 2012 [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/mesicni-statisticke-hlaseni-1233/mesicni-statisticke-hlaseni-za-rok-2014>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *VSČR: Organizační jednotky* [online]. VSČR, © 2012 [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/oj/>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *VSČR: SARPO* [online]. VSČR, © 2012 [cit. 2014-12-17]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/sarpo/>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *VSČR: Statistiky* [online]. VSČR, © 2012 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *VSČR: Týdenní statistické hlášení – úterý 23. 12. 2014* [online]. VSČR, © 2012 [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/tydenni-statisticke-hlaseni-1216/tydenni-statisticke-hlaseni-pro-rok-2014>.

VOPATOVÁ, Jiřina. *Program TP 21 JUNIOR* [online]. 23. 3. 2011. Vězeňská služba České republiky, © 2012 [cit. 2014-11-22]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-vsehrdy-96/o-nas-1634/vykon-vezenstvi-402/program-tp-21-junior>.

Legislativa:

Metodický list č. 2/2011, ředitele odboru výkonu vazby a trestu, kterým se stanoví některé podrobnosti k plnění povinné školní docházky u mladistvých obviněných a odsouzených a umožnění základního vzdělání u mladistvých chovanců, ASPI, 2015, s. 2.

Standardizovaný program zaměřený na problematiku snižování násilí mezi mladistvými odsouzenými – TP 21 JUNIOR PROGRAM. Věznice Pardubice, Vězeňská služba České republiky.

Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2015-02-13]. Dostupný také z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=41979&recShow=0&nr=109~2F1994&rpp=15#parCnt>.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2015-02-13]. Dostupný také z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=48255&nr=345~2F1999&rpp=15#local-content>.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2015-02-13]. Dostupný také z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=30139&nr=141~2F1961&rpp=15#local-content>.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2015-02-13]. Dostupný také z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=47912&nr=169~2F1999&rpp=15#local-content>.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2015-02-13]. Dostupný také z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=55745&nr=218~2F2003&rpp=15#local-content>.

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2015-02-13]. Dostupný také z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=41306&nr=293~2F1993&rpp=15#local-content>.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2015-02-13]. Dostupný také z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=68040&nr=40~2F2009&rpp=15#local-content>.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2015-02-13]. Dostupný také z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=40337&nr=555~2F1992&rpp=15#local-content>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1.: Grafické znázornění celkové kriminality v komparaci se skutky spáchanými mladistvými osobami v letech 2004 až 2014

Příloha č. 2.: Grafické znázornění celkového počtu stíhaných, vyšetřovaných osob v komparaci s počtem stíhaných, vyšetřovaných mladistvých v letech 2004 až 2014

Příloha č. 3.: Grafické znázornění spáchaných skutků mladistvými v roce 2014 podle druhů kriminality (trestné činnosti)

Příloha č. 4.: Grafické znázornění celkového počtu obviněných a odsouzených osob ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody (resp. trestního opatření odnětí svobody)

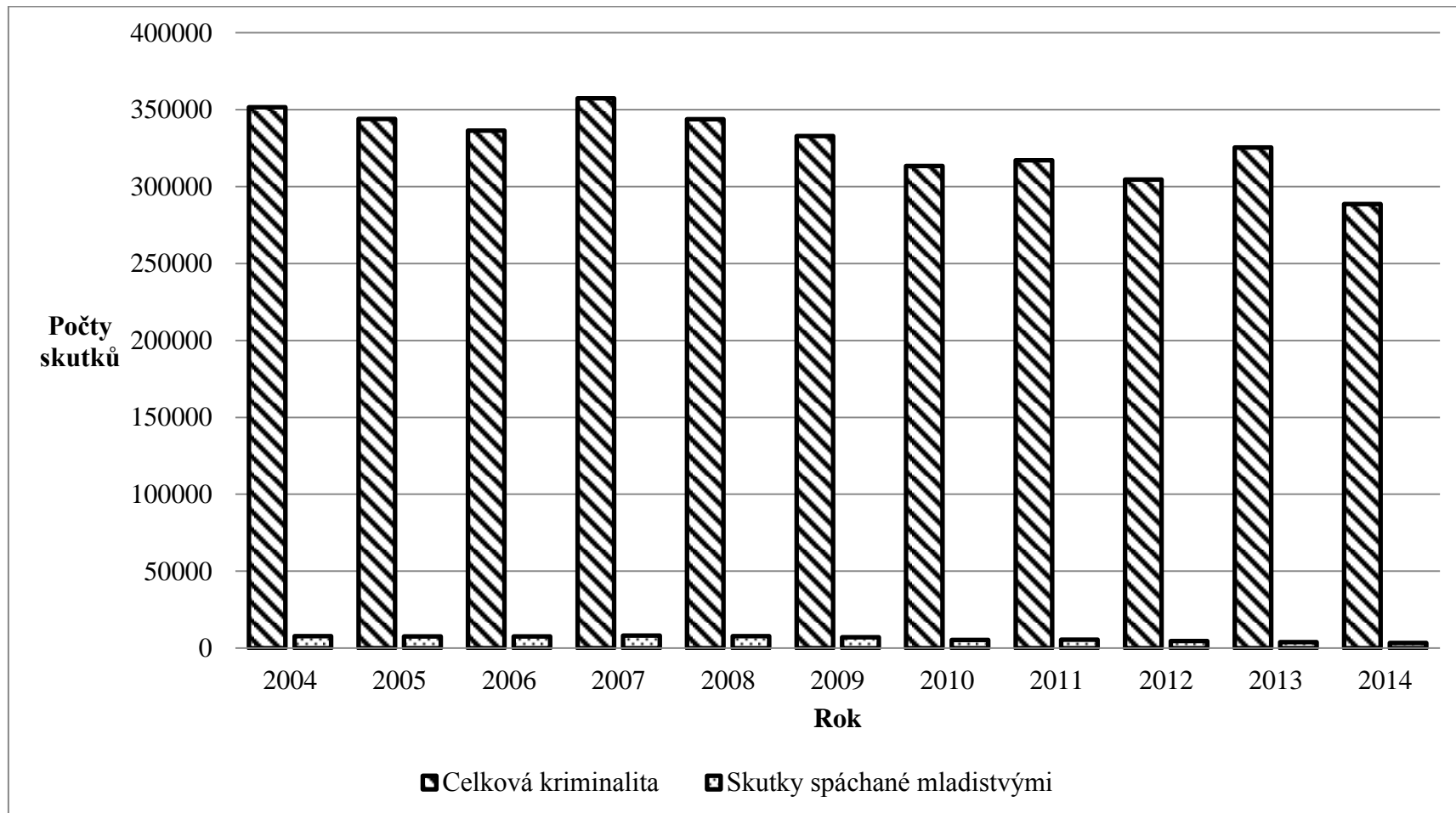
Příloha č. 5.: Grafické znázornění obviněných mladistvých ve výkonu vazby v porovnání s odsouzenými mladistvými ve výkonu trestního opatření odnětí svobody v letech 2000 až 2014

Příloha č. 6.: Grafické znázornění věkového složení obviněných mladistvých a osob blízkých věku mladistvých ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody (resp. trestního opatření odnětí svobody) v roce 2013

Příloha č. 7.: Dotazník

Příloha č. 1.:

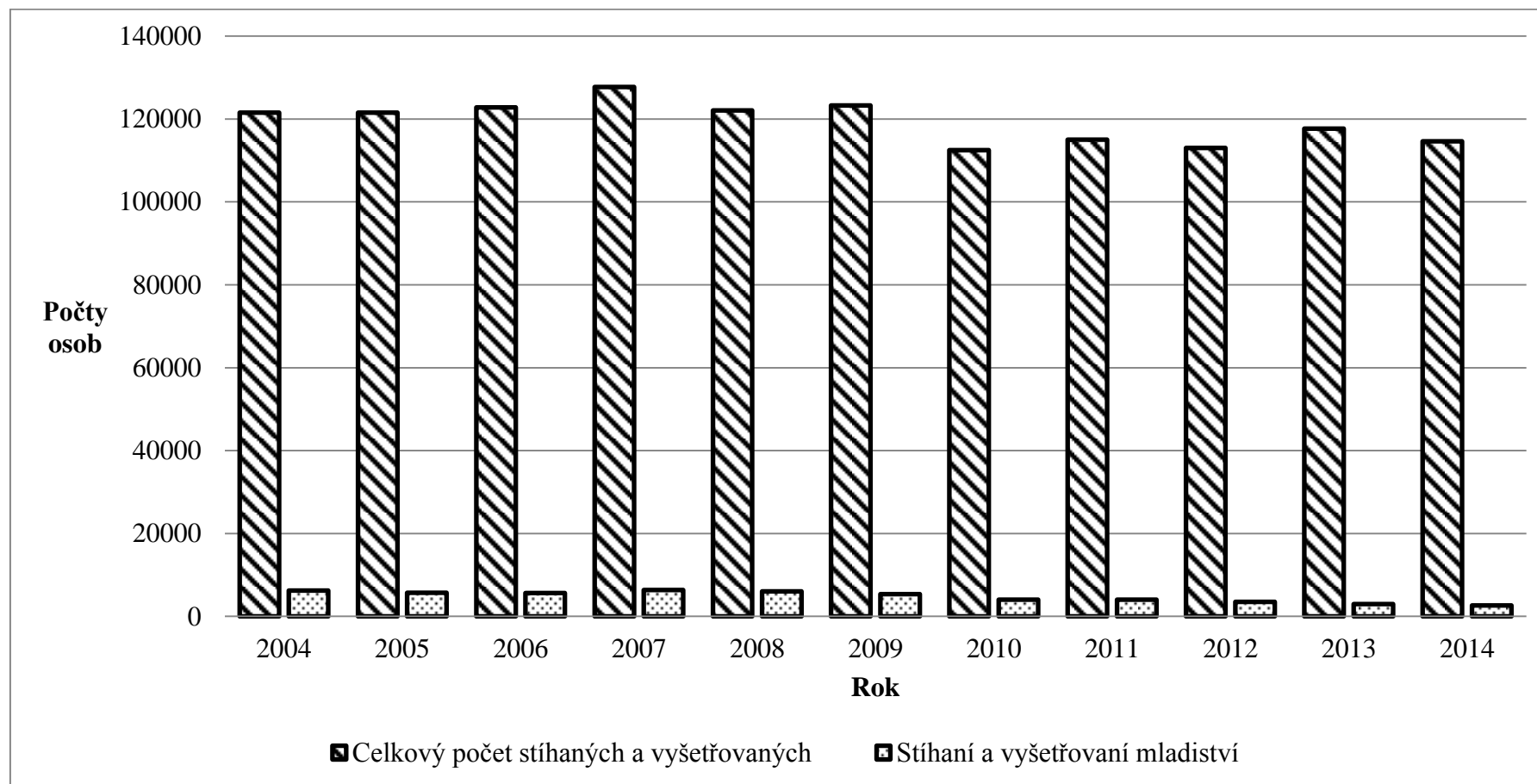
Grafické znázornění celkové kriminality v komparaci se skutky spáchanými mladistvými osobami v letech 2004 až 2014

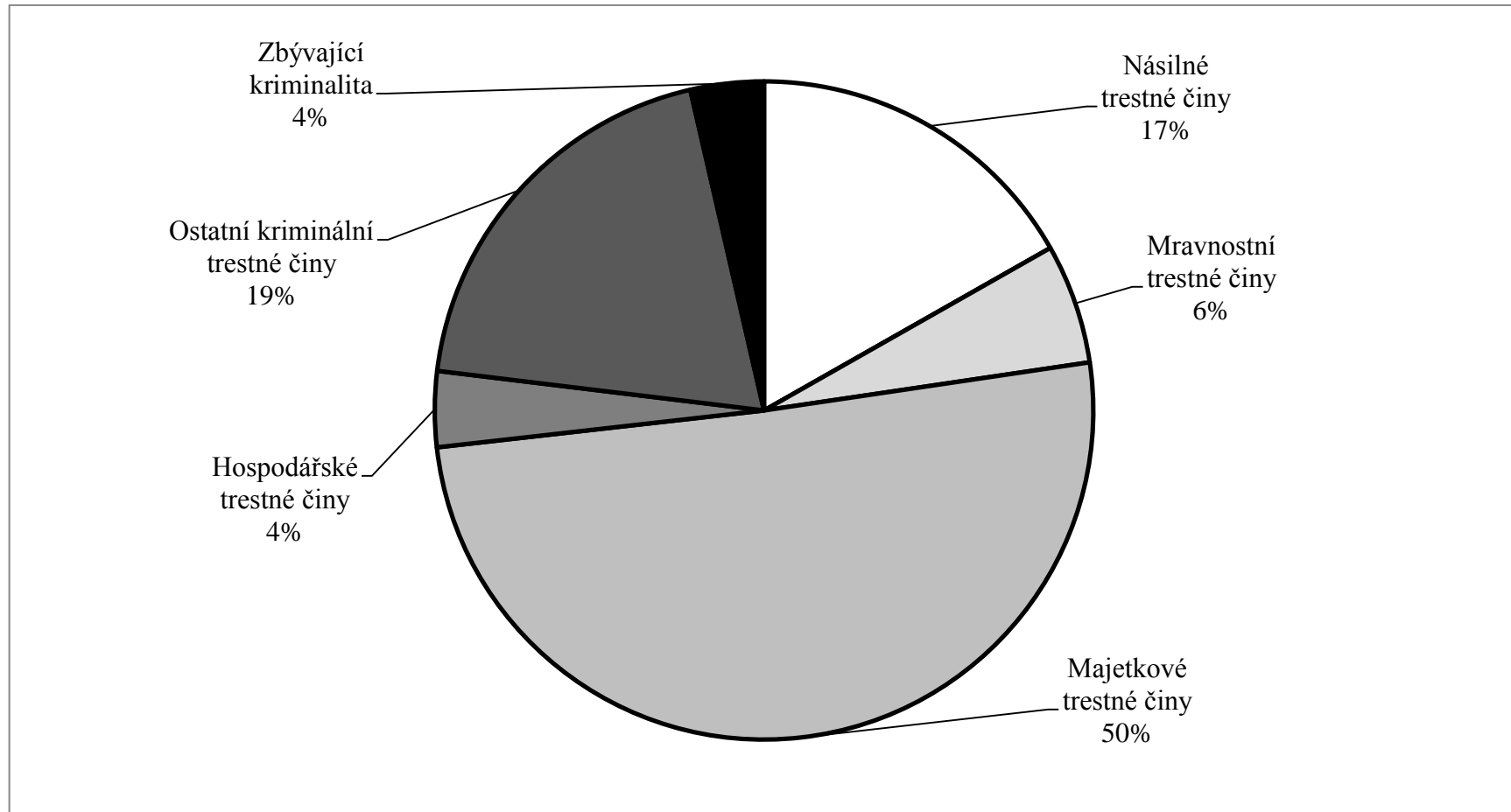
Příloha č. 2.:

Grafické znázornění celkového počtu stíhaných, vyšetřovaných osob v komparaci s počtem stíhaných, vyšetřovaných mladistvých v letech 2004 až 2014

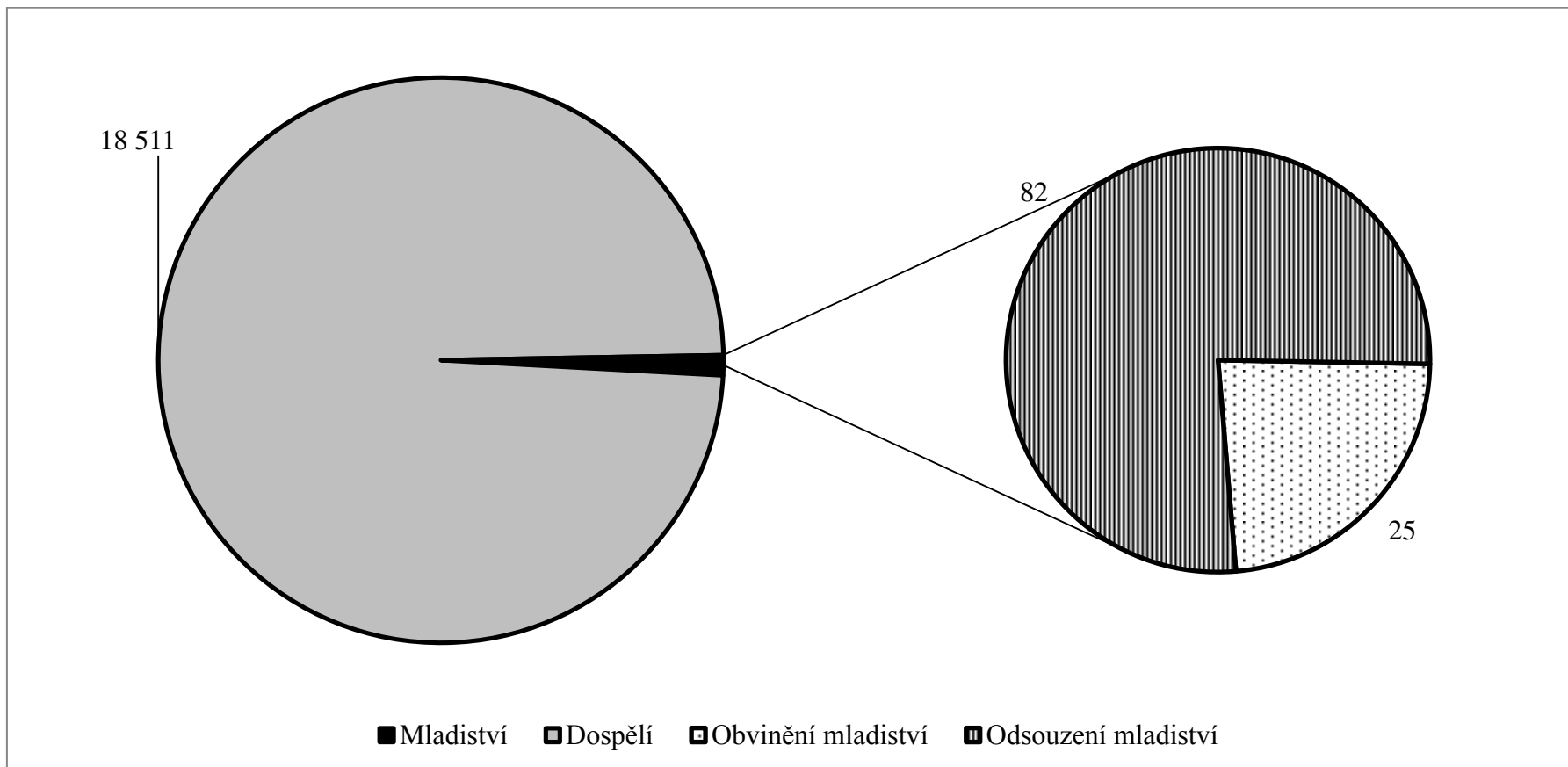
Příloha č. 3.:

Grafické znázornění spáchaných skutků mladistvými v roce 2014 podle druhů kriminality (trestné činnosti)

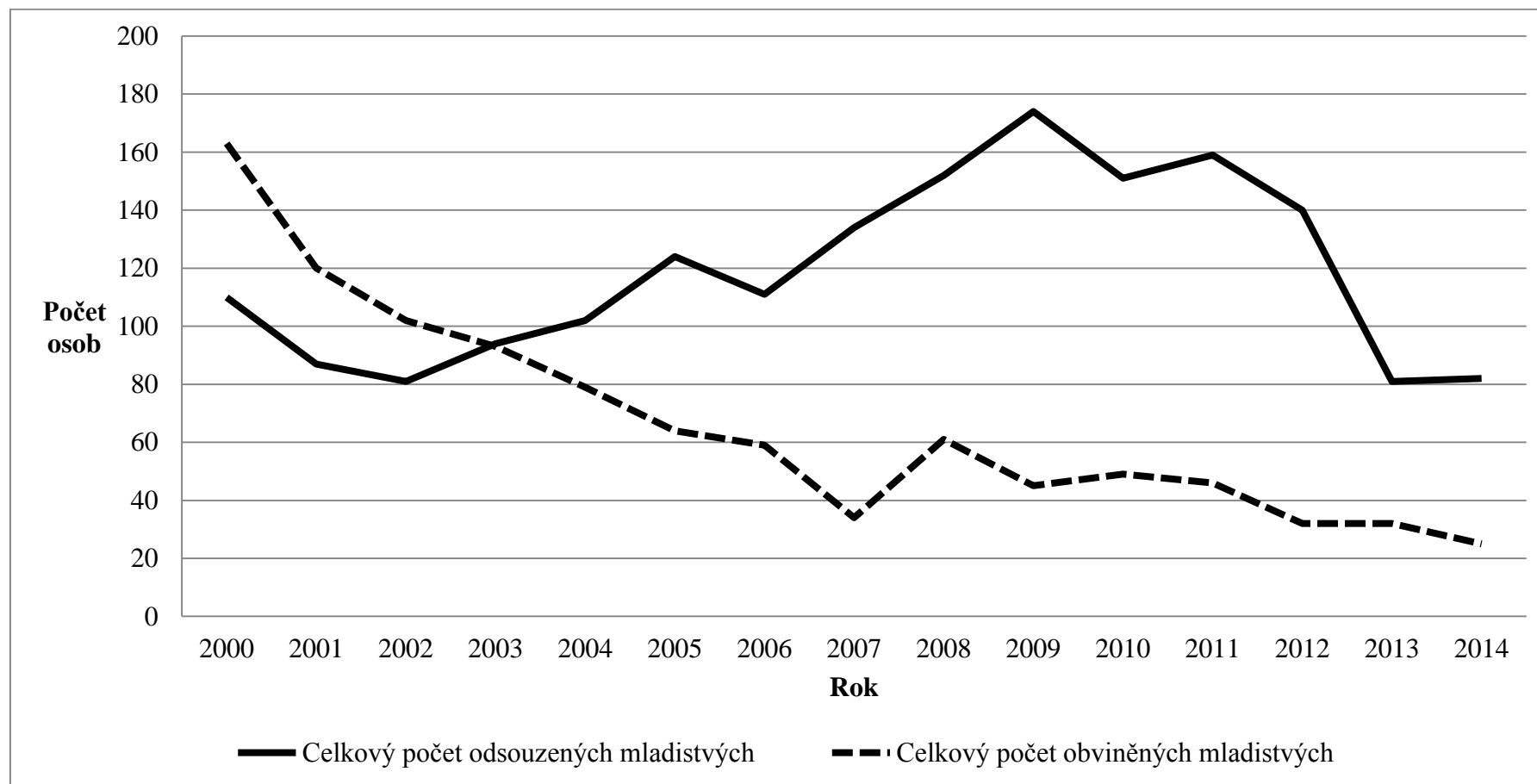
Příloha č. 4:

Grafické znázornění celkového počtu obviněných a odsouzených osob ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody (resp. trestního opatření odnětí svobody) v roce 2014

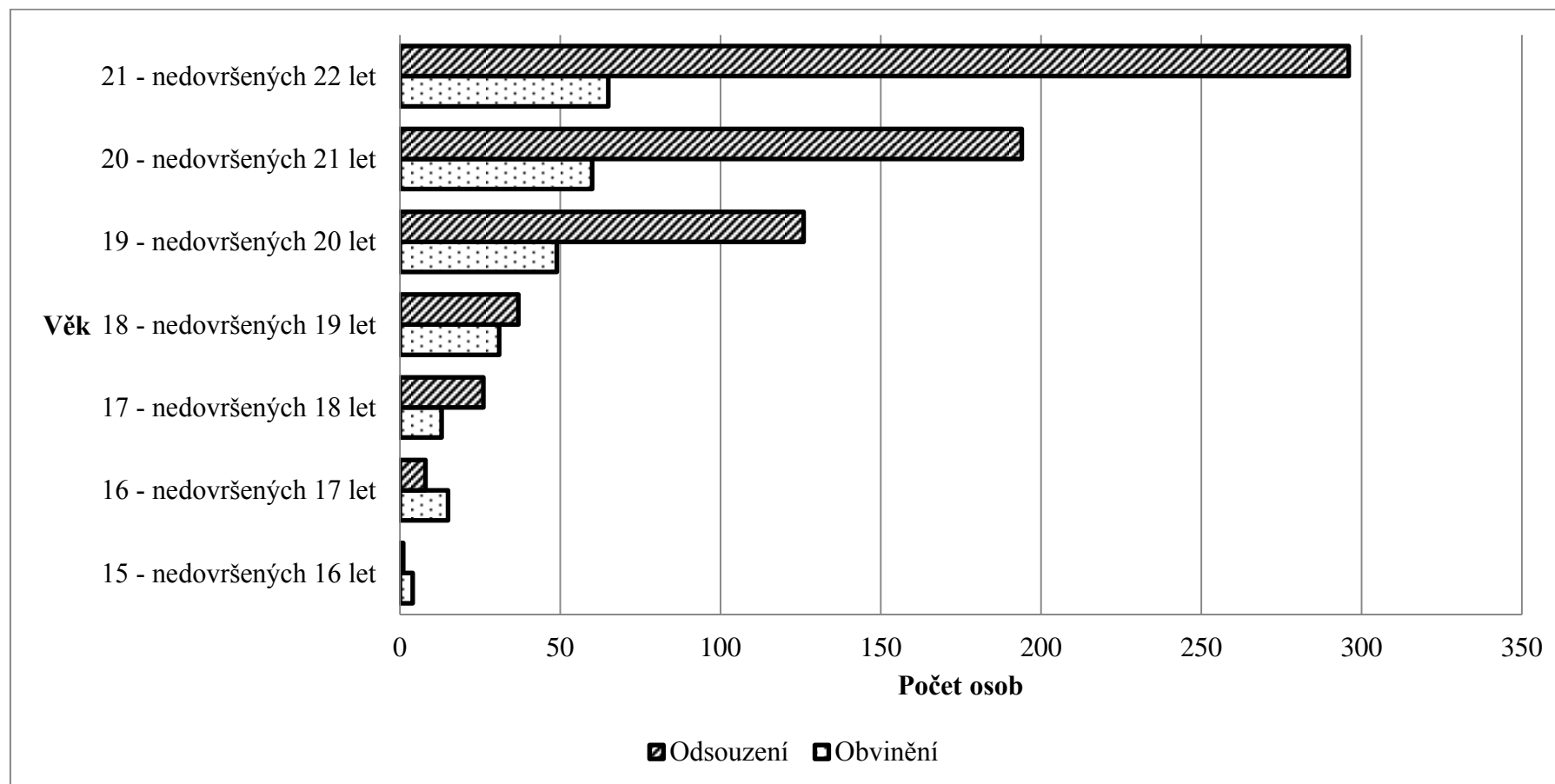
Příloha č. 5:

Grafické znázornění obviněných mladistvých ve výkonu vazby v porovnání s odsouzenými mladistvými ve výkonu trestního opatření odnětí svobody v letech 2000 až 2014

Příloha č. 6.:

Grafické znázornění věkového složení obviněných mladistvých a osob blízkých věku mladistvých ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody (resp. trestního opatření odnětí svobody) v roce 2013

Příloha č. 7.:

Dotazník

PRÁCE ZAMĚSTNANCŮ VS ČR S MLADISTVÝMI ODSOUZENÝMI

Dobrý den,

jsm studentkou oboru Sociální patologie a prevence Univerzity Hradec Králové. Ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku k mé bakalářské práci, která se zabývá mladistvými ve výkonu trestního opatření odnětí svobody.

1. Pohlaví

- a) muž
- b) žena

2. Služební poměr

- a) příslušník VS ČR
- b) občanský zaměstnanec VS ČR

3. Proč jste zvolil/a práci ve vězeňství, práci s mladistvými?

4. V čem je podle Vás odlišná práce s mladistvými ve výkonu trestního opatření v porovnání s dospělými ve výkonu trestu?

- 5. Snažíte se oddělovat svůj pracovní a osobní život? Jak toho docílíte? Pracujete na sobě, abyste předešel/a syndromu vyhoření?**
- 6. Pokud jste rodičem, jak byste vnímal/a, kdyby bylo Vaše dítě uvězněno? Myslíte si, že své dítě hlídáte více a přistupujete k němu jinak, než kdybyste ve vězeňství nepracoval/a s mladistvými odsouzenými?**
- a) nemám dítě
  - b) mám dítě:
- 7. V čem si myslíte, že je práce ženy ve vězeňství, a zvláště pak při práci s mladistvými, odlišná od mužské?**
- 8. Jaký faktor podle Vás nejvíce podmiňuje kriminální jednání mladistvých? (psychický či biologický faktor, rodina a způsob výchovy, vliv vrstevníků apod.)**

9. Vidíte u odsouzených mladistvých motivaci nebo snahu k nápravě či ke změně svého chování a celého života? Jaká si myslíte, že je pravděpodobnost, že se mladistvý po propuštění z výkonu trestního opatření do věznice v následujících letech vrátí?

10. Kdybyste mohl/a změnit jednu věc v souvislosti s vězněnými mladistvými, co by to bylo a jak byste změnu provedl/a? (výše trestů, režim, vzdělávání, izolace, následná péče apod.)

Zde je prostor pro Vaše poznámky či doplnění.

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku.